

Սույնով հավաստվում է, որ կցված տեքստը 2018թ. նոյեմբերի 29-ին և դեկտեմբերի 14-ին ստորագրված Հայաստանի Հանրապետության կառավարության և Եվրոպական միության միջև «Հայաստանում ԵՄ-ն նորարարության համար» նախաձեռնություն. Կրթության բարելավում՝ հատկապես գիտության, տեխնոլոգիայի, ճարտարագիտության և մաթեմատիկայի ոլորտներում» (Հատուկ պայմաններ) ֆինանսավորման համաձայնագրի անգլերեն ստորագրված տեքստի հայերեն պաշտոնական թարգմանությունն է:

Հայաստանի Հանրապետության
Արտաքին գործերի նախարարություն

ՖԻՆԱՆՍԱՎՈՐՄԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐ

ՀԱՏՈՒԿ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

Եվրոպական հանձնաժողովը, **այսուհետ՝ Հանձնաժողով**, գործելով
Եվրոպական միության անունից, այսուհետ՝ **ԵՄ**,

մի կողմից, և

Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը, **այսուհետ՝ Գործընկեր**,
ի դեմա Տնտեսական զարգացման և ներդրումների նախարարության,

մյուս կողմից,

համաձայնեցին հետևյալի վերաբերյալ.

Հոդված 1. Գործողության բնույթը

1.1. ԵՄ-ն համաձայնում է ֆինանսավորել, և Գործընկերը համաձայնում է
ընդունել այդ ֆինանսավորումը՝ հետևյալ գործողության մասով՝

**Հայաստանում «ԵՄ-ն նորարարության համար» նախաձեռնություն.
Կրթության բարելավում՝ հատկապես գիտության, տեխնոլոգիայի,
ինժեներիայի և մաթեմատիկայի ոլորտներում, ԵՀԳ/2017/040-530**

Սույն գործողությունը ֆինանսավորվում է ԵՄ բյուջեից՝ հիմնական ակտ
հանդիսացող Եվրոպական հարևանության գործիքի ներքո:

1.2. Սույն գործողության գնահատված ընդհանուր արժեքը կազմում է
26 125 000 եվրո, իսկ սույն գործողության մասով ԵՄ օժանդակության
առավելագույն չափը 23 000 000 եվրո է:

1.3. Գործընկերը չի համաֆինանսավորում գործողությունը: Գործողությունը
համաֆինանսավորվում է ծրագրի համաֆինանսավորման շրջանակներում՝

«Սիմոնյան կրթական հիմնադրամ»-ի (ԹՈՒՄՈ) կողմից: Սույն ֆինանսական օժանդակության բացվածքը ներկայացված է I Հավելվածում (Տեխնիկական և վարչական դրույթներ):

Հոդված 2. Կատարման ժամկետը

2.1. Սույն Ֆինանսավորման համաձայնագրի կատարման ժամկետն, ինչպես սահմանված է II Հավելվածի (Ընդհանուր պայմաններ) 15-րդ հոդվածով, սկսվում է սույն Ֆինանսավորման համաձայնագիրն ուժի մեջ մտնելու պահից և ավարտվում այդ օրվանից 84 ամիս անց:

2.2. Գործառնական իրականացման փուլի տևողությունը սահմանված է 60 ամիս:

2.3. Ավարտական փուլի տևողությունը սահմանված է 24 ամիս:

Հոդված 3. Հասցեները

Սույն Ֆինանսավորման համաձայնագրի իրականացմանը վերաբերող բոլոր հաղորդակցությունները պետք է լինեն գրավոր, պարունակեն հստակ հղում սույն Հատուկ պայմանների 1.1 հոդվածով սահմանված այս գործողությանը և ուղարկվեն հետևյալ հասցեներով՝

ա) Հանձնաժողովի դեպքում՝

Պատվիրակության ղեկավար՝

Հայաստանում Եվրոպական միության պատվիրակություն

Ֆրիկի 21,

0002 ք. Երևան, Հայաստան

Էլ. փոստ՝ DELEGATION-ARMENIA@eeas.europa.eu

բ) Գործընկերոջ դեպքում՝

Պարոն Տիգրան Խաչատրյան

Հայաստանի Հանրապետության տնտեսական զարգացման և ներդրումների նախարարի պաշտոնակատար

Մ. Մկրտչյան 5,

0010 ք. Երևան, Հայաստան

Էլ. փոստ՝ secretariat@mineconomy.am Հեռ.՝ +374 11 59-71-10

Հոդված 4. ԽՊԵԳ-ի կոնտակտային մարմին

Խարդախության դեմ պայքարի եվրոպական գրասենյակի (ԽՊԵԳ) ընթացիկ գործունեությանն աջակցելու նպատակով ԽՊԵԳ-ի հետ անմիջականորեն համագործակցելու համար համապատասխան լիազորություններ ունեցող՝ Գործընկերոջ համակարգողն է՝

Հայաստանի Հանրապետության հաշվեքննիչ պալատ

Մարշալ Բաղրամյան 19,

0019 ք. Երևան, Հայաստանի Հանրապետություն

Էլ. փոստ՝ intrel@armsai.am

Հոդված 5. Հավելվածները

5.1. Սույն Ֆինանսավորման համաձայնագիրը բաղկացած է՝

ա) սույն Հատուկ պայմաններից.

բ) I Հավելվածից՝ Տեխնիկական և վարչական դրույթներ, որոնցում

մանրամասնորեն ներկայացված են սույն գործողության նպատակները, ակնկալվող արդյունքները, աշխատանքները, բյուջեի կատարման մասով առաջադրված խնդիրների նկարագրությունը և բյուջեն.

գ) II Հավելվածից՝ Ընդհանուր պայմաններ.

դ) III Հավելվածից՝ Հաշվետվության ձևանմուշ, որը կիրառելի չէ սույն Ֆինանսավորման համաձայնագրի համար և չի ներառվում դրանում.

ե) IV Հավելվածից՝ Կառավարման հայտարարագրի ձևանմուշ՝ կիրառելի չէ սույն Ֆինանսավորման համաձայնագրի համար և չի ներառվում դրանում:

5.2. Մի կողմից՝ Հավելվածների դրույթների, իսկ մյուս կողմից՝ սույն Հատուկ պայմանների դրույթների միջև հակասության դեպքում կիրառվում են սույն Հատուկ պայմանների դրույթները: Մի կողմից՝ I Հավելվածի (Տեխնիկական և վարչական դրույթներ) դրույթների և մյուս կողմից՝ II Հավելվածի (Ընդհանուր դրույթներ) դրույթների միջև հակասության դեպքում կիրառվում են II Հավելվածի դրույթները:

Հոդված 6. II Հավելվածից (Ընդհանուր պայմաններ) շեղվող կամ այն լրացնող դրույթները

II Հավելվածի (Ընդհանուր պայմաններ) 18-րդ, 19-րդ, 25.3, 25.4 և 25.5 հոդվածները չեն տարածվում սույն Ֆինանսավորման համաձայնագրի I Հավելվածի համաձայն մարմնին վերապահված գործողությունների վրա:

II Հավելվածի (Ընդհանուր պայմաններ) 5.3 հոդվածի երկրորդ ենթապարբերության և 15.1 հոդվածի համաձայն 2018 թվականի հունվարի 1-ից Գործընկերոջ կրած ծախսերը թույլատրելի են ԵՄ ֆինանսավորման համար:

Հոդված 7. Ուժի մեջ մտնելը

Սույն Ֆինանսավորման համաձայնագիրն ուժի մեջ է մտնում այն օրը, երբ

Հանձնաժողովը Գործընկերոջ կողմից ստանում է սույն Ֆինանսավորման համաձայնագիրն ուժի մեջ մտնելու համար անհրաժեշտ ներքին ընթացակարգերը Գործընկերոջ կողմից կատարելը հաստատելու մասին ծանուցում: Հանձնաժողովը Գործընկերոջը հայտնում է այդ ծանուցումն ստանալու ամսաթիվը: Սույն Ֆինանսավորման համաձայնագիրն ուժի մեջ չի մտնում, եթե մինչև 2018 թվականի դեկտեմբերի 31-ը Հանձնաժողովը նման ծանուցում չի ստանում:

Կատարված է երկու բնօրինակից. մեկ օրինակ հանձնվում է Հանձնաժողովին, մեկ օրինակ՝ Գործընկերոջը:

Գործընկերոջ կողմից՝

Հանձնաժողովի կողմից՝

Պարոն Տիգրան Խաչատրյան

Լորենս Մերեդիթ

Տնտեսական զարգացման և

Եվրոպական հանձնաժողովի

ներդրումների նախարարի

Հարևանության և ընդլայնման

պաշտոնակատար

բանակցությունների հարցերով

գլխավոր տնօրինության արևելյան

հարևանության հարցերով տնօրեն, «С»

բաժին

ստորագրություն _____

ստորագրություն _____

վայրն ու ամսաթիվը՝ _____

վայրն ու ամսաթիվը՝ _____

ՏԵԽՆԻԿԱԿԱՆ ԵՒ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ

ԳՈՐԾԸՆԿԵՐ ԵՐԿԻՐԸ/ՏԱՐԱԾԱՇՐՋԱՆԸ	Արեւելյան հարեւանություն, Հայաստան		
ԲՅՈՒՋԵԻ ՏՈՂԸ			
ԱՆՎԱՆՈՒՄ/CRIS ՀԱՄԱՐ	<p><u>Հայաստանում «ԵՄ-ն նորարարության համար» նախաձեռնություն. Կրթության բարելավում՝ հաղկապես գիտության, տեխնոլոգիայի, ճարտարագիտության եւ մաթեմատիկայի ոլորտներում</u> CRIS համար՝ ԵՀԳ/2017/040-530</p>		
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱՐԺԵՔԸ	<p>Ընդհանուր գնահատված արժեքը՝ 26 125 000 եվրո ԵՄ բյուջետային օժանդակության ընդհանուր գումարը՝ 23 000 000 եվրո Օժանդակությունը կազմում է Եվրոպական միության ընդհանուր բյուջեից կատարվող 23 000 000 եվրո գումար՝ 2018 թվականի համար, որը հասանելի է հատկացումների համար համապատասխան բյուջեն ընդունելուց հետո: Գործողությունը համաֆինանսավորվում է ծրագրի համաֆինանսավորման շրջանակներում Սիմոնյան կրթական հիմնադրամի (ԹՈՒՄՈ) կողմից՝ 3 125 000 եվրոյի չափով: Ավելին, ԹՈՒՄՈ-ն ծրագրի համար կհատկացնի հողատարածք (15,000 քառ. մետր)՝ 6 000 000 եվրո գնահատված շուկայական արժեքով:</p>		
ԱՋԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՄԵԹՈՂԸ/ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՁԵՎԸ ԵՎ ՖԻՆԱՆՍԱՎՈՐՄԱՆ ՏԵՍԱԿԸ	<p>Ծրագրային մոտեցումը՝ Ուղղակի կառավարում. դրամաշնորհներ (ուղղակի տրամադրում ԹՈՒՄՈ-ին) եւ ծառայությունների ձեռքբերում Անուղղակի կառավարում Համաշխարհային բանկի հետ եւ ծառայությունների ձեռքբերում</p>		
ԶԱԿ ԾԱԾԿԱԳԻՐԸ	ԶԱԿ հիմնական ծածկագիրը՝ (11110) եւ (11120) Ենթածածկագրեր՝ (11130), (11182), (11220), (11320), (11420)	ՈԼՈՐՏԸ	<ul style="list-style-type: none"> - Կրթական քաղաքականություն եւ վարչական կառավարում - Ուսուցման տեխնիկական միջոցներ եւ վերապատրաստումներ - Ուսուցիչների վերապատրաստում - Կրթական հետազոտություն - Տարրական կրթություն - Միջնակարգ կրթություն - Բարձրագույն կրթություն

Ամփոփ նկարագիր

Հայաստանում աճի հետ կապված հիմնական խոչընդոտներից մեկն առնչվում է է կրթությանը ոչ թե բարձրագույն կրթություն ունեցող անձանց պակասի, այլ մարդկային որակյալ ռեսուրսների ապահովման եւ ակադեմիական գիտելիքների համապատասխանության առումով: Մասնավորապես, Հայաստանում ամբողջ ուսանողության կեսից ավելին ընդգրկված է արվեստի եւ հումանիտար գիտությունների, ինչպես նաեւ բիզնեսի, կառավարման եւ իրավաբանության ոլորտներում: Այդպիսի բաշխումը չի համապատասխանում աշխատանքային շուկայի պահանջներին, եւ հետեւաբար շրջանավարտները բխվում են աշխատանք գտնելու հետ կապված դժվարությունների: Միեւնույն ժամանակ ՏՀՏ (Տեղեկատվական եւ հաղորդակցման տեխնոլոգիաների) ոլորտը տարեկան աճում է 20%-ով եւ ունի որակյալ աշխատուժի պակաս: Կառավարությունը նպատակ ունի մինչեւ 2019 թվականը կրկնապատկելու ՏՀՏ ոլորտի աշխատողների քանակը՝ թիրախային ոլորտի աճին համապատասխան:

ԳՏԾՄ բարձրագույն կրթության եւ շուկայական կարիքների միջեւ բացի լրացում

Ինչպես նշվել է վերեւում, էական բաց է առկա տնտեսությամբ պահանջվող աշխատանքի որակի եւ համապատասխանության եւ այն ամենի միջեւ, ինչը մատուցվում է ներկայիս կրթական համակարգով: Սա մասնավորապես ճիշտ է այն մասնագիտությունների համար, որոնք պահանջում են գիտության, տեխնոլոգիաների, ճարտարագիտության եւ մաթեմատիկայի ոլորտի հմտություններ, որոնք էլ իրենց հերթին կարետոր են այն ոլորտների համար, որոնք Հայաստանի տնտեսական աճի համար ունեն լրջագույն ներուժ:

Ընդհանուր առմամբ, շրջանավարտները պատրաստ չեն աշխատելու իրենց ստացած կրթության ոլորտներում, քանի որ նրանք ունեն թե՛ տեսական եւ թե՛

գործնական ցածր մակարդակի գիտելիքներ: Հայաստանի կրթական համակարգը չափազանց կենտրոնացված է բովանդակային առումով ծանր եւ դասախոսությունների վրա հիմնված ուսուցման մեթոդների վրա՝ թողնելով շատ քիչ հնարավորություն՝ ինտերակտիվ ներգրավող ուսուցման մեթոդների համար: Ավելին, բուհերը հիմնականում կենտրոնացած են դասավանդման վրա եւ մեծ մասամբ չեն զբաղվում հետազոտական եւ զարգացման լայնածավալ ու շարունակական պրակտիկայով:

Ինչ վերաբերում է բարձրագույն կրթությանը, բուհերի ենթակառուցվածքները (օրինակ՝ լաբորատորիաներ) հիմնականում վատթար վիճակում են եւ չեն համապատասխանում արդյունավետ դասավանդման, հետազոտության ժամանակակից կարիքներին, ինչպես նաեւ մասնագիտական կրթության մյուս կարիքներին: Գերակշռող դեպքերում ուսուցումը հիմնված է տեսության վրա, որտեղ արտացոլված չեն գործնական հարցեր, ինչից կարելի է ենթադրել, որ շրջանավարտները պատշաճ պատրաստված չեն աշխատաշուկա մտնելու համար: Հայաստանում գործում են 5 տեխնոլոգիական համալսարաններ, որտեղ յուրաքանչյուր տարի սովորում է 6500 ուսանող, որոնք ունեն SCS եւ ճարտարագիտության ոլորտների կարիքներին համապատասխանելու խնդիր եւ այդպիսով չեն կարողանում ստեղծել վաղվա աշխատուժը:

Այս խնդիրը պայմանավորված է այն փաստով, որ Հայաստանի բարձրագույն կրթական համակարգը ստանում է պետական քիչ ֆինանսավորում եւ պետական ու մասնավոր բուհերի եկամտի մեծ մասը գոյանում է ուսման վարձերից, որոնք տարեկան տատանվում են 1 000–ից մինչեւ 2 000 եվրոյի շրջանում: 2 000 եվրոն այն առավելագույն շեմն է, որը կարող է իրեն թույլ տալ հայկական միջին վիճակագրական ընտանիքը, որպեսզի իրենց երեխաներն ընդունվեն համալսարան:

Այս գումարով հաստատությունները կարող են հավասարակշռել իրենց տնտեսական մոդելը միայն կրթության ոչ թանկ եռաստիճան համակարգով, ինչպես օրինակ՝ իրավաբանությունը, կառավարումը կամ հասարակական

գիտությունները, որոնց մասով ապահովվում է զանգվածային կրթություն, եւ պահանջվում են շատ քիչ ենթակառուցվածքներ: Սա նաեւ կարետոր դեր ունի այս կոնկրետ ոլորտներում զբաղվածության շուկայի հագեցման գործում, մինչդեռ մյուս ոլորտներն ավելի քիչ են ծանրաբեռնված:

Այս սխեման մրցունակ չէ, երբ խոսքը գնում է գիտակրթական եւ SS ոլորտների մասին: Եվրոպական շատ երկրներում որակյալ համալսարանական կրթության արժեքը մեկ ուսանողի համար տարեկան կազմում 15 000-ից մինչեւ 20 000 եվրո: Այս արժեքի մեջ հիմնականում մտնում են տեխնոլոգիական հարթակները, դրանց գործունեության համար պահանջվող աշխատակազմը, ինչպես նաեւ մի քանի տարի անց հնացած սարքավորումների փոխարինումը: Հենց այս արժեքն է հնարավորություն տալիս, որ լավագույն տեխնոլոգիական համալսարանները կարողանան կերտել իրենց հեղինակությունը եւ ուսանողներին ուսուցանել աշխատաշուկայում ակնկալվող ամենավերջին նորարարական տեխնոլոգիաներով: Սա համարվում է Հայաստանի բուհերի շրջանավարտների եւ SS ոլորտի կարիքների անհամապատասխանության հիմնական պատճառներից մեկը:

Կենտրոնի ինքնաֆինանսավորվող տնտեսական մոդելի միջոցով ուսանողները կօգտվեն ամենաառաջատար տեխնոլոգիաներից եւ համաշխարհային կարգի ծրագրերի վրա հիմնված կրթությունից՝ նրանց ընտանիքների ֆինանսական ներգրավման մակարդակը թողնելով թույլատրելի առավելագույն շեմից ցածր:

Արդյունաբերության համակցումը գիտական ոլորտի հետ հնարավորություն կտա

ա) Կենտրոնում հասանելի սարքավորումների վարձակալումից ստացված մասնավոր ֆինանսական միջոցները ներգրավելու միջոցով ստեղծել, գործարկել գերժամանակակից հարթակներ եւ երկարաժամկետ ներդրումներ անել դրանց համար:

բ) Ամբողջ ուսանողական համայնքի համար բազմամասնագիտական եւ նորարարական ծրագրերի իրականացում եւ վարում ամբողջական փուլերով՝ թափանցիկ եւ ազատ ձեռով:

գ) Երաշխավորել ծրագրի գործընկեր համարվող համալսարանների ակադեմիական մակարդակի գերազանցությունը, այդ թվում՝ վերապատրաստման այն դասընթացների, որոնք կարող են հնարավորություն տալ ձեռք բերելու երկրորդ դիպլոմ, բայց որ ամենակարելու է՝ ապահովել ուսման վարձի մատչելիությունը:

Կրթության բարելավումը՝ ավելի լավ վերապատրաստված ուսուցիչներ ունենալու միջոցով

Ուսուցչական կազմի տարիքը մեծանում է: 2015 թվականին Հայաստանի դպրոցների ուսուցիչների 44%-ը 50 տարեկանից բարձր էր՝ ի համեմատություն ՏՀԶԿ միջին մակարդակի 30%-ի հետ: Միեւնույն ժամանակ, համաձայնեցված ջանքեր չեն գործադրվում՝ կրթության ոլորտում երիտասարդ տաղանդավոր անձանց ներգրավելու համար: Ուսուցչի մասնագիտությունը մեծ պահանջարկ չունի, եւ աշխատավարձը ցածր է, հետեւաբար բարձր ակադեմիական նվաճումներ ունեցող շրջանավարտները չեն դիմում մանկավարժական համալսարաններ, որոնք աշխատաշուկայում բավականաչափ մրցունակ չեն համարվում: Ներկայումս Հայաստանում 38 690 ուսուցիչ աշխատում է 1438 դպրոցներում: Համաձայն Բաց հասարակության ինստիտուտի զեկույցի՝ նրանցից մոտավորապես 4 000-ը կարող են լինել ոչ որակյալ: Ոչ որակյալ ուսուցիչների մեծ մասն աշխատում է գյուղական դպրոցներում՝ անբարենպաստ միջավայր ստեղծելով գյուղերի աշակերտների համար:

2011 թվականին Կրթության եւ գիտության նախարարը ներկայացրել է ուսուցիչների վերապատրաստման քաղաքականության վերաբերյալ նոր կարգավորում: Քաղաքականության համաձայն՝ պահանջվում է, որ պետական դպրոցներում աշխատող ուսուցիչները յուրաքանչյուր 5 տարին մեկ անցնեն

ամբողջական պարտադիր ատեստավորման դասընթացներ: Վերապատրաստման դասընթացներն անցկացվում են երկու ձեռով՝ պարզ եւ ընդլայնված: Պարզ ձեռը բաղկացած է 80 ժամ տեւողությամբ վերապատրաստման դասընթացից, որը ներառում է բովանդակային գիտելիքներ, մանկավարժական գիտելիքներ, իրավաբանական գիտելիքներ եւ SCS գիտելիքներ: Ընդլայնված ձեռը ուսուցիչներին հնարավորություն է տալիս դիմել որակավորման աստիճանի բարձրացման համար, որը ենթադրում է աշխատավարձի բարձրացում:

Չնայած ջանքեր են գործադրվել աշխատանքից դուրս եւ աշխատանքին զուգահեռ անցկացվող վերապատրաստումները հարմարեցնել ուսուցիչների կարիքներին՝ վերապատրաստման մոդուլները դեռեւս ունեն չափազանց տեսական բնույթ եւ դասախոսությունների ձեւաչափով են: Աշխատանքին զուգահեռ անցկացվող վերապատրաստումների ժամանակ ոչ միշտ են հաշվի առնվում մասնակիցների կոնկրետ կարիքները, եւ այդպիսով տվյալ ոլորտում առաջադեմ հմտություններ ունեցող ուսուցիչներին չեն տրամադրվում նոր տեղեկություններ: Ճանապարհորդելու հնարավորությունը եւ վերապատրաստման որակն ուսուցիչների համար հատկապես սահմանափակ է տեղական (մարզային) մակարդակում: Գյուղական վայրերում աշխատող ուսուցիչների՝ ժամանակ տրամադրելու հնարավորությունը սահմանափակ է հատկապես գյուղատնտեսության սեզոնին, հետեւաբար ԿԱԻ-ն գյուղական վայրերում վերապատրաստումը կրճատել է մինչեւ շաբաթական մեկ անգամ:

Ավելին, ԳՏՃՄ առարկաների (գիտություն, տեխնոլոգիա, ճարտարագիտություն, մաթեմատիկա) դասավանդման մեթոդները եւ ուսումնական պլանը հիմնականում հնացած են եւ հաճախ հիմնված են խորհրդային ժամանակներից ժառանգված գիտելիքների վրա: 2003 թվականից, երբ Հայաստանն առաջին անգամ մասնակցեց Մաթեմատիկայի եւ բնագիտության միջազգային միտումների ուսումնասիրությանը (TIMSS), աշակերտների միավորները ցածր էին՝ մյուս երկրների շրջանում Հայաստանին

թողնելով TIMSS միավորների հիմնական կետից ցածր տեղում: 2003 թվականի հետ համեմատած՝ 2011 թվականի արդյունքները նվազել են թե՛ մաթեմատիկայի եւ թե՛ բնագիտության դեպքում:

Հանրակրթության բովանդակության վերաբերյալ հիմնական փաստաթուղթը՝ ուսումնական ազգային պլանը, որի հիման վրա հաստատվում են առարկայական չափանիշները, եւ մշակվում են դասագրքերը, անկախ Հայաստանում առաջին անգամ մշակվել է 2004 թվականին: Այն վերջին անգամ վերանայվել է 2011 թվականին՝ սահմանելով կարողությունների վրա հիմնված մոտեցում, առարկայական ծրագրի բովանդակությունը նվազեցնելով 20%-ով եւ վերանայելով չափանիշները: Ներկայումս ազգային չափանիշները եւ ուսումնական պլանի շրջանակը սահմանված են «Կրթության մասին» համընդհանուր օրենքով՝ Համաշխարհային բանկի՝ Կրթության բարելավման ներկայիս ծրագրի շրջանակներում:

Կրթության բարելավումը կրթական տեխնոլոգիաների միջոցով

2015 թվականից բոլոր դպրոցներն ունեն համակարգչային սարքավորումներ եւ համացանցին հասանելիություն: Միջին հաշվով Հայաստանում յուրաքանչյուր 17 աշակերտի համար առկա է մեկ համակարգիչ, եւ 14 համակարգիչ՝ յուրաքանչյուր դպրոցում: Այնուամենայնիվ, քանի որ դպրոցները սարքավորումներով հագեցնելը փուլային գործընթաց է, որը մեկնարկել է դեռեւս 1999 թվականին, շատ դպրոցներում սարքաշարը հնացել է եւ այլեւս համատեղելի չէ առկա ծրագրաշարի հետ: Համաձայն Կրթական տեխնոլոգիաների ազգային կենտրոնի (ԿՏԱԿ) 2016 թվականին անցկացված ուսումնասիրությանը՝ ըստ տնօրենների 48%-ի՝ հիմնական խնդիրը եղել է համակարգիչների բացակայությունը եւ (կամ) ոչ լիարժեք եւ հնացած սարքավորումները: Քանի որ շատ դպրոցներ դեռ օգտագործում են մալուխային կապ (ոչ WiFi), ոչ բոլոր համակարգիչներն ունեն համացանցին հասանելիություն: Ավելին, գյուղական վայրերում համացանցին հասանելիությունը հաճախ բավարար չէ: ԿՏԱԿ-ը

պարզել է, որ այն 4 մեգաբիթ է՝ ի համեմատություն Երեւանի դպրոցներում առկա 10 մեգաբիթի հետ: Դպրոցների ղեկավարների կողմից նշված մյուս խնդիրներն են համակարգչային սենյակում կահույքի բացակայությունը, էլեկտրաէներգիայի անջատումները, մասնագետների բացակայությունը, սպասարկման հետ կապված բարձր ծախսերը եւ էլեկտրոնային ուսուցման համար ոչ բավարար նյութերը:

Այնուամենայնիվ, տեխնոլոգիաները միայն կնպաստեն կրթության որակի բարելավմանը, եթե բացի ուսուցիչների պատշաճ վերապատրաստումից մշակվեն բովանդակային նյութեր (էլեկտրոնային ուսուցում, խաղերի միջոցով ուսուցում, համակցված ուսուցում), եւ հարմարեցվեն դասագրքերը:

Փորձնական ծրագրի իրականացման մարզում ԳՏՃՄ կրթության ոլորտում ուսուցման հավասար հնարավորություններ

Հայաստանի զարգացման ռազմավարության եւ Հայաստանի՝ զարգացմանն ուղղված նպատակին համապատասխան ԳՏՃՄ ոլորտն օգտվում է էական աճից (SS ոլորտի դեպքում տարեկան 20%), եւ այս աճը կարող է կայուն լինել միայն վերապատրաստված մասնագետների թվի աճի դեպքում: Հավասարակշռված աճ ապահովելու եւ գյուղական վայրերից միգրացիայի նվազեցմանը նպաստելու համար մարզերի աշակերտները եւ մասնավորապես՝ աղջիկները պետք է հետագայում աջակցություն ստանան որակյալ կրթություն ստանալու հարցում:

Հայաստանի 1425 դպրոցներից 1380-ը պետական դպրոցներ են, 574-ը քաղաքային դպրոցներ են, իսկ 864-ը՝ գյուղական: Այս դպրոցներում կրթության որակը մեծ մասամբ կախված է ուսուցիչների որակից: Ընդհանուր առմամբ, աշակերտների 63%-ը սովորում է գյուղական վայրերում, մինչդեռ ուսուցիչների միայն 48%-ն է դասավանդում գյուղական դպրոցներում: Ավելին, քաղաքային վայրերի ուսուցիչներն ունեն կրթական ավելի բարձր մակարդակ՝ գյուղական վայրերի ուսուցիչների հետ համեմատած: Սա հետագայում ապացուցվում է քաղաքի եւ գյուղական վայրերի աշակերտների ավարտական արդյունքների

բավականին էական տարբերությամբ: Օրինակ, մաթեմատիկայի դեպքում մեծ քաղաքների աշակերտների միջին միավորը եղել է 14.2 (20 միավորից), իսկ սահմանային վայրերի եւ հեռավոր գյուղերի աշակերտների միավորը՝ 12.0: Նշված աշխարհագրական տարբերությունները կարգավորելու եւ որակյալ կրթությանը հավասար մատչելիություն ապահովելու նպատակով առաջարկվող գործողությամբ հատուկ ուշադրություն կդարձվի կրթական տեխնոլոգիաների փորձնական ներդրմանը եւ ուսուցիչների վերապատրաստման հարմարեցված ծրագրերին փորձնական ծրագրի իրականացման մարզում, որը կընտրվի հետագա փուլում:

Ենթադրաբար, Տավուշի մարզը (կամ Տավուշի եւ մասնակիորեն Շիրակի մարզը, եթե ֆինանսական միջոցները բավարար լինեն) որպես փորձնական ծրագրի իրականացման մարզ է ընտրվել հետեւյալ պատճառներով՝ i) մարզի չափը՝ ԳՏՃՄ առարկաների 495 ուսուցիչ ունեցող 81 դպրոց, եւ ii) սահմանային գյուղերում որակյալ կրթություն տրամադրելու կարեւորությունը եւ դրա հետ կապված դժվարությունները:

«ԵՄ-ն նորարարության համար» ծրագիրը

Այս ծրագիրը կաջակցի Հայաստանի զարգացման հարցում՝ կրթական համակարգի տարբեր մակարդակներում հատուկ ուշադրություն դարձնելով ԳՏՃՄ (գիտություն, տեխնոլոգիա, ճարտարագիտություն, մաթեմատիկա) կրթության որակին: Մասնավորապես, ծրագիրը կունենա հետեւյալ նպատակները՝ i) շարունակել զարգացնել մարդկային կապիտալը, ii) վերացնել աշխատաշուկայի կարիքների եւ երկրի կրթական համակարգի արդյունքների միջեւ անջրպետը, եւ iii) Հայաստանի փորձնական ծրագրի իրականացման մարզում փորձնական կրթական տեխնոլոգիաների (կրթության եւ ուսուցման տեխնոլոգիաներ) առկայություն եւ դասավանդման ժամանակակից մոտեցում:

Նախ եւ առաջ, ծրագիրը կաջակցի «ԵՄ-ն նորարարության համար» ինքնաֆինանսավորվող կենտրոնի բացմանը (պայմանական անունը՝ «ԵՄ-ն նորարարության համար. ԹՈՒՄՈ կենտրոն»), որը ծրագրի գործընկեր համարվող եռահամակարգ հաստատությունների ԳՏՃՄ ոլորտի ուսանողներին իրենց մասնագիտական ոլորտի վերաբերյալ գործնական փորձառության ձեռքբերման համար հարթակ կտրամադրի: Կենտրոնը կներառի նաեւ փոքր գրասենյակներ եւ բիզնես-ինկուբատորի ծառայություն, որտեղ սթարթափներին ու փոքր տեխնոլոգիական ընկերություններին ցածր արժեքով կտրամադրվեն գրասենյակներ եւ համատեղ նախաձեռնության խթանման ծառայություններ: Այս ծառայությունը կապահովի Կենտրոնի ֆինանսական կայունությունը եւ կհոգա Համատեղ օգտագործման կենտրոնի ընթացիկ ծախսերը: Ավելին, այս Կենտրոնը կմասնակցի կրթական տեխնոլոգիաների բովանդակության մշակմանն ինչպես Հայաստանի բարձրագույն, այնպես էլ պարտադիր կրթության համար: Այս Կենտրոնը կստեղծվի «ԹՈՒՄՈ»-ի հետ համագործակցությամբ՝ հիմնվելով «ԹՈՒՄՈ» ստեղծարար տեխնոլոգիաների կենտրոնի գրանցած հաջողությունների վրա:

Երկրորդ, պարտադիր կրթությամբ տրամադրվող կրթության ընդհանուր որակը կբարելավվի եւ կխթանվի պետական հաստատությունների, մասնավորապես, Կրթության ազգային ինստիտուտի (ԿԱԻ)՝ կրթության մեջ որակի չափանիշները կարգավորելու եւ կիրառելու, ինչպես նաեւ կրթական համակարգի մի շարք նախաձեռնությունների եւ շահագրգիռ կողմերի միջեւ արդյունավետ համագործակցությունն ապահովելու կարողությունների զարգացման միջոցով:

Եվ վերջապես, ԵՄ աջակցությունը կենտրոնացնելու եւ ԵՄ աջակցության տեսանելիությունը բարելավելու նպատակով գործողությունը փորձնական կիրականացվի Տավուշի մարզում: ԳՏՃՄ կրթության որակը բարձրացնելու համար մարզի բոլոր 81 դպրոցներում կներդրվեն դասավանդման նոր մեթոդներ եւ կրթական տեխնոլոգիաների մոտեցում: Այս փորձնական ծրագիրը հատուկ

կենտրոնացված կլինի գյուղական վայրերի, ինչպես նաև գենդերային տեսանկյունից զգայուն մոտեցման վրա:

Կից ներկայացվում է նախնական տրամաբանական շրջանակը: Այն կարող է թարմացվել կամ ճշգրտվել առանց ֆինանսավորման համաձայնագրում փոփոխություն կատարելու այնքան ժամանակ, քանի դեռ այդ փոփոխությունները չեն փոխում ծրագրի նպատակները:

1. ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅԱՆ ՆԿԱՐԱԳԻՐԸ

1.1. Նպատակները

Ծրագրի **ընդհանուր** նպատակն է նորարարության եւ կրթության հետ կապված խոչընդոտների հաղթահարման միջոցով աջակցել համընդհանուր եւ հավասարակշռված աճի հարցում՝ հատուկ ուշադրություն դարձնելով ԳՏՄ ոլորտին:

Ծրագրի **հատուկ** նպատակներն են՝

Նպատակ 1. Հայաստանում ճարտարագետների եւ տեխնոլոգիական ոլորտի մասնագետների թվի ավելացում եւ որակի բարձրացում՝ աշխատաշուկայի պահանջներին համապատասխան

Նպատակ 2. Ավելացնել ԳՏՄ որակյալ գիտելիքներ ստացող մարզերի ուսանողների թիվը

1.2. Ակնկալվող արդյունքները եւ հիմնական միջոցառումները

Բաղադրիչ 1. «ԵՄ-ն նորարարության համար» կենտրոնի ստեղծում

Արդյունք 1.1. Պետություն-մասնավոր հատված գործընկերության կառավարման խորհրդի ստեղծում

Արդյունք 1.2. Ինքնաֆինանսավորվող կենտրոնի ստեղծում

Արդյունք 1.3. Գործնական սեմինարներ եւ ծրագրի վրա հիմնված ուսուցում, որը ԳՏՃՄ բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների ուսանողներին եւ երիտասարդ մասնագետներին կտրամադրվի անվճար կամ մատչելի գնով

Արդյունք 1.4. Հայաստանի բոլոր տեխնոլոգիական համալսարանների համար հետազոտական եւ զարգացման հարմարությունների ստեղծում եւ մատչելիություն

Արդյունք 1.5. Կրթական տեխնոլոգիաների բովանդակության, ուսուցիչների վերապատրաստման նյութերի մշակում, ինչպես նաեւ ԳՏՃՄ կրթությունը բարելավելու նպատակով փորձնական ծրագրի իրականացման մարզի ուսուցիչների վերապատրաստում:

1.3. Միջամտության հիմնավորումը

Ծրագրի առաջին բաղադրիչն ուղղված կլինի Հայաստանում ճարտարագիտության եւ կիրառական գիտությունների համար Պետություն-մասնավոր հատված գործընկերության շրջանակներում «ԵՄ-ն նորարարության համար» ինքնաֆինանսավորվող կենտրոնի ստեղծմանը: Կենտրոնը կնպաստի ճարտարագետների եւ տեխնոլոգիական ոլորտի մասնագետների թվի ավելացմանը եւ որակի բարձրացմանը՝ 1) կրթական որակավորման աստիճան շնորհող ուսումնական հաստատությունների հետ համագործակցելու եւ նոր այսպիսի ուսումնական հաստատություններ ստեղծելու նպատակով, 2) բուհերի՝ ճարտարագիտությունից բացի այլ ոլորտների ուսանողների եւ վերջերս ավարտած շրջանավարտների հետ աշխատելու միջոցով համապատասխան աշխատաշուկաներ մտնելու հնարավորություն ընձեռելու համար նրանց ճարտարագիտության եւ տեխնոլոգիաների ոլորտում վերապատրաստելու նպատակով, եւ 3) կրթական որակավորման աստիճան շնորհող գործող ուսումնական հաստատությունների հետ աշխատելու միջոցով՝ դրանց կրթության

որակը բարձրացնելու եւ վերջին նորարարական տեխնոլոգիաների մատչելիությունն ապահովելու նպատակով: Կենտրոնը կլրացնի առկա բացը՝ առաջարկելով բարձր որակի տեխնոլոգիական կրթություն, որի շրջանակներում կանցկացվեն գործնական սեմինարներ, կիրականացվի ծրագրի վրա հիմնված ուսուցում եւ կիրառական հետազոտության հարմարությունների մատչելիություն: Կրթության եւ աշխատաշուկայի պահանջարկի միջեւ համապատասխանություն ապահովելու նպատակով Կենտրոնը կլինի բազմաֆունկցիոնալ հաստատություն, որը կունենա ուսումնական հաստատությունների եւ կորպորատիվ գործընկերների կողմից կառավարվող ուսումնական ստորաբաժանումներ: Հետագա ինքնաբավությունը կապահովվի ծրագրի վերջում դրամաշնորհի շահառուին արդյունքները փոխանցելով՝ միեւնույն ժամանակ հիշելով, որ համաֆինանսավորողները ներդրումների նկատմամբ պահպանում են սեփականության իրավունքը: Գիտահետազոտության եւ ոլորտի միջեւ կապը հետագայում ամրապնդելու համար կենտրոնը սթարթափների ու փոքր տեխնոլոգիական ընկերությունների համար կառաջարկի բիզնես-ինկուբատորի ծառայություններ, որոնցով նույնպես կգոյանա եկամուտ, եւ կերաշխավորվի Կենտրոնի ինքնաֆինանսավորումը: Կենտրոնը զգալիորեն կնպաստի տեխնիկական կրթության որակի բարձրացմանը եւ գիտության ու ոլորտի միջեւ կապի ամրապնդմանը:

Ավելին, Ծրագրի 1-ին բաղադրիչով նախատեսվում է հետագայում մշակել **կրթական տեխնոլոգիաներ (բովանդակության, ուսուցչի վերապատրաստման նյութերի մշակում), որոնք պետք է փորձարկվեն փորձնական ծրագրի իրականացման մարզի (մարզերի) դպրոցներում՝** ներդնելով նորարարական ուսուցման տեխնիկական միջոցներ եւ գործիքներ, օրինակ՝ էլեկտրոնային կրթություն, խաղերի միջոցով կրթություն եւ հեռավար ուսուցում: Նույնիսկ այն դեպքում, երբ դպրոցներում SS դասընթացների կիրառումը խրախուսվում է Կառավարության եւ տարբեր կազմակերպությունների կողմից, կրթական տեխնոլոգիաների ներուժն ամբողջությամբ չի օգտագործվում: Ուսուցման գործընթացում տեխնոլոգիաների ներառման համար պահանջվում է շատ ավելին, քան սարքաշարը եւ ուսուցիչների համար S<S հիմնական դասընթացը:

դասավանդման/ուսուցման գործընթացների ամրապնդում

Արդյունք 2.1. Համապատասխան պետական հաստատությունների բարելավված կարողություններ՝ պարտադիր կրթության որակի վերահսկողությունն ապահովելու համար

Արդյունք 2.2. Ուսուցման արդիականացված մեթոդների մշակում եւ մարզում փորձնական կիրառում

Արդյունք 2.3. Փորձնական ծրագրի իրականացման մարզի ավագ եւ միջնակարգ դպրոցների համալրում SS գործող դասասենյակներով՝ կրթական տեխնոլոգիաներով ԳՏՃՄ ընդլայնված դասավանդում ապահովելու համար

Երկրորդ բաղադրիչում հատուկ ուշադրություն կդարձվի ԳՏՃՄ որակյալ կրթություն ստացած մարզերի ուսանողների թվի ավելացմանը: Սրան կարելի է հասնել Հայաստանի ներկայիս կրթական համակարգում առկա ինչպես որակի, այնպես էլ գույքի հետ կապված խոչընդոտները վերացնելու միջոցով: Այս բաղադրիչով նախատեսված գործողությունները հիմնականում ուղղված են Տավուշում նորարարական նոր մոտեցումների փորձնական կիրառման վրա, որոնք հետագայում կարող են իրականացվել ամբողջ երկրում: Փորձնական ծրագրի արդյունավետ իրականացումն ապահովելու համար կընդլայնվեն համապատասխան կրթական հաստատությունների, մասնավորապես՝ **ԿԱԻ-ի եւ Կրթության եւ գիտության նախարարության** կարողությունները՝ հիմնվելով կարիքների գնահատման, ինչպես նաեւ ԿԱԻ-ի գործառուֆային վերանայման առաջարկությունների վրա: Այն ոլորտները, որոնք ներկայումս ԿԱԻ-ի պատասխանատվության տակ են՝ դասագրքերի վերաբերյալ քաղաքականություն, ուսուցիչների վերապատրաստում եւ հավատարմագրում, ինչպես նաեւ կրթական չափանիշների եւ ծրագրերի մշակում, կվերանայվեն եւ կբարելավվեն:

Քանի որ դասավանդման մշակույթը, մեթոդները եւ ուսումնական պլանը հիմնականում հնացած են եւ հաճախ հիմնված են խորհրդային ժամանակներից

ժառանգած կրթության վրա, 2-րդ բաղադրիչն ուղղված կլինի Հայաստանում **մանկավարժական նորարարության խթանմանը** եւ **արդիականացված դասավանդման մեթոդների մշակմանը**: Ուսանողների մոտ 21-րդ դարի հմտություններ ապահովելու նպատակով անհրաժեշտ է անցնել ավելի նորարարական մանկավարժական այնպիսի մոտեցումների, որոնցով խրախուսվում է ստեղծագործական ունակությունը եւ դասասենյակային ուսուցման գործընթացի համապատասխանեցումը աշխատաշուկայի կարիքներին: Ուսուցիչներին ավելի մեծ կարողություններ փոխանցելու նպատակով փորձնական ծրագրի իրականացման մարզի ուսուցիչները, ինչպես նաեւ դպրոցի ղեկավարները կանցնեն նորարարական դասավանդման մեթոդների կիրառման մասով վերապատրաստում՝ հիմնվելով միջազգային եւ ԵՄ լավագույն գործելակերպի վրա: Շեշտը դրվելու է նաեւ առաջնորդի իրենց հմտությունների հետագա զարգացմանը եւ ավելի լայնածավալ ու համընդգրկուն ոլորտային մոտեցմանը, որով ուսուցման գործընթացն ընդլայնվում է՝ դուրս գալով դասասենյակի սահմաններից, եւ խրախուսվում է համայնքի տարբեր շահագրգիռ կողմերի հետ հետագա համագործակցությունը:

Բացի այդ, ծրագրի նպատակն է **բոլոր փորձնական դպրոցները հագեցնել SS գործող դասասենյակներով՝** կրթական տեխնոլոգիաներ ներդնելու հնարավորություն տալու համար: Սրանով կապահովվի առկա նորարարական գործիքներով դասավանդման նոր եւ ժամանակակից մոտեցումների ներդնումը՝ հետագայում նպաստելով Հայաստանի կրթական համակարգի հավասարությանը եւ որակի բարելավմանը: ՀԲ ընթացակարգերի եւ համալիր մրցույթի միջոցով կապահովվի ճկունություն, որով երաշխավորվում է ուսուցման նորարարական մեթոդների հաջող ներդնումը փորձնական ծրագրի իրականացման մարզում (մարզերում):

2. ԻՐԱԿԱՆԱՑՈՒՄԸ

Այս գործողության նախանշված գործառնական իրականացման ժամանակահատվածը Հատուկ պայմանների 2-րդ հոդվածում նշված ժամանակահատվածն է:

Ծրագրի իրականացման վայրը Երեւանը եւ Տավուշի մարզն են (կամ Տավուշի եւ մասնակիորեն Շիրակի մարզերը՝ բավարար ֆինանսական միջոցների առկայության դեպքում):

2.1. Իրականացման մեթոդը

Հայաստանի համար նախատեսված աջակցությունը պետք է համապատասխանի ԵՄԳՊ-ի 215-րդ հոդվածի համաձայն ընդունված սահմանափակող միջոցներով սահմանված պայմաններին եւ ընթացակարգերին¹:

2.1.1. Դրամաշնորհ. ուղղակի տրամադրում Սիմոնյան կրթական հիմնադրամին (ԹՈՒՄՈ) (ուղղակի կառավարում)

2.1.2. Անուղղակի կառավարում Համաշխարհային բանկի հետ

2.1.3. Ծառայությունների ձեռքբերում (ուղղակի կառավարում)

2.1.1. Դրամաշնորհ. ուղղակի տրամադրում «Սիմոնյան կրթական հիմնադրամ»-ին (ԹՈՒՄՈ) (ուղղակի կառավարում)

ա) Դրամաշնորհի նպատակները, միջամտության ոլորտները, տարվա առաջնահերթությունները եւ ակնկալվող արդյունքները

Ուղղակի կառավարման դրամաշնորհի հիմնական նպատակն է Հայաստանում ավելացնել ճարտարագետների եւ տեխնոլոգիական ոլորտի մասնագետների թիվը եւ բարձրացնել նրանց որակը՝ աշխատանքային շուկայի պահանջարկին համապատասխան, ինչպես նախատեսված է առաջարկվող ծրագրի 1-ին նպատակով:

¹ https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/8442/consolidated-list-sanctions_en

Պետություն-մասնավոր հատված գործընկերության ինքնաֆինանսավորվող կենտրոն ստեղծելու միջոցով բարելավված նորարարական էկոհամակարգի սպասված արդյունքի առկայություն: Կենտրոնը 1) բաղկացած կլինի համատեղ օգտագործման կենտրոնից, որտեղ կանցկացվեն գործնական սեմինարներ, կիրականացվի ծրագրի վրա հիմնված ուսուցում, եւ կտրամադրվեն կիրառական հետազոտության համար սարքավորումներ. 2) կընդգրկի գործընկեր համալսարանների եւ ընկերությունների կողմից ղեկավարվող ակադեմիական մոդուլներ, որոնցով առաջարկվում են համատեղ օգտագործման կենտրոնի համակարգված հասանելիությամբ SS որոշակի առարկաների ուսուցում, եւ 3) սերտորեն կապված կլինի փոքր գրասենյակների եւ բիզնես-ինկուբատորի ծառայությունների հետ, որտեղ սթարթափներին ու փոքր տեխնոլոգիական ընկերություններին ցածր արժեքով կտրամադրվեն գրասենյակներ եւ համատեղ նախաձեռնության խթանման ծառայություններ՝ ապահովելով գործողության ինքնաբավությունը: Ենթակառուցվածքը, սարքավորումները, ընթացիկ ծախսերը (ներառյալ՝ աշխատակազմի եւ ուսուցիչների մասով ծախսերը) կլինեն գործողությամբ ֆինանսավորման ենթակա հիմնական ծախսերը:

բ) Ուղղակի դրամաշնորհի հիմնավորումը

Հանձնաժողովի լիազոր պատասխանատու պաշտոնյայի պատասխանատվության ներքո, առանց մրցույթ հայտարարելու՝ դրամաշնորհը կարող է տրամադրվել Սիմոնյան կրթական հիմնադրամին (ԹՈՒՄՈ ստեղծարար տեխնոլոգիաների կենտրոն):

Հանձնաժողովի լիազոր պատասխանատու պաշտոնյայի պատասխանատվության ներքո, դրամաշնորհի տրամադրումն առանց մրցույթի հայտարարման հիմնավորված է, քանի որ այս գործողությունն ունի հատուկ բնութագրեր, որոնք տեխնիկական կարողությունների առումով պահանջում են շահառուի հատուկ տեսակ եւ մասնագիտացում՝ թիվ 2018/1046 ֆինանսական կանոնակարգին (ԵՄ, Եվրատոմ) համապատասխան:

ԹՈՒՄՈՒ-ն 2011 թվականից գործում է որպես շահույթ չհետապնդող, բարձր հաջողություններ ունեցող տեխնոլոգիական կրթական կենտրոն, որն ունի պլանավորված Կենտրոնին յուրահատուկ գործիքներ, ընթացակարգեր եւ ռեսուրսներ: Այսպիսով, նրանք ունեն այնպիսի հատուկ փորձ եւ ռեսուրսներ, որոնք անհրաժեշտ են այս ծրագրում առաջարկվող գործողություններն իրականացնելու համար, ներառյալ՝ 1) լայնածավալ համատեղ օգտագործման կենտրոն վարելու հատուկ փորձ, 2) կենտրոնը ղեկավարելու համար սեփական ծրագրաշարային գործիքներ, 3) ինքնաֆինանսավորումը ղեկավարելու հատուկ փորձառություն, 4) ընդհանուր տարածք կիսող SS ոլորտի մասնակիցների առկա ցանց, 5) SS ոլորտի համաշխարհային մասնագետներին եւ գիտնականներին մասնագիտական հասանելիություն:

Բացի ԹՈՒՄՈՒ-ի սեփական ներդրումից եւ հողատարածքի առկայությունից ու գոյություն ունեցող օբյեկտներից՝ ԹՈՒՄՈՒ-ն ունի նաեւ ինքնաֆինանսավորման միջոցներն արդյունավետորեն օգտագործելու փորձ:

Հաշվի առնելով իր բարձր տեսանելիությունը, նշանակալի հեղինակությունը եւ առկա փոխգործակցությունն առավելագույնի հասցնելու կարողությունը՝ ԹՈՒՄՈՒ-ն ունի մեծ առավելություն Պետություն-մասնավոր հատված գործընկերության կենտրոնում տարբեր մասնակիցների ներգրավելու համար, ինչն արժեքավոր ակտիվ է առաջարկվող ծրագրի հաջող իրականացումն ապահովելու համար:

գ) Ընտրության եւ տրամադրման հիմնական չափորոշիչները

Ընտրության հիմնական չափորոշիչներն են դիմողի ֆինանսական եւ գործառնական կարողությունները:

Տրամադրման կարելուագույն չափորոշիչներն են առաջարկվող գործողության համապատասխանությունը հայտամրցույթի նպատակներին՝ գործողության կառուցվածքը, արդյունավետությունը, իրագործելիությունը, կայունությունը եւ ծախսարդյունավետությունը:

դ) Համաֆինանսավորման առավելագույն չափը

Սույն դրամաշնորհի շրջանակներում համաֆինանսավորման հնարավոր առավելագույն չափը կազմում է 80%:

Թիվ 2018/1046 (ԵՄ, Եվրատոմ) ֆինանսավորման կանոնակարգի համաձայն՝ եթե գործողությունն իրականացնելու համար ամբողջական ֆինանսավորումը կաետր է, ապա ֆինանսավորման հնարավոր առավելագույն չափը կարող է բարձրացվել մինչև 100%: Ամբողջական ֆինանսավորման անհրաժեշտությունը հիմնավորվում է Հանձնաժողովի լիազոր պատասխանատու պաշտոնյայի կողմից՝ դրամաշնորհ տրամադրելու մասին որոշմամբ՝ հավասարության եւ առողջ ֆինանսական կառավարման սկզբունքներին համապատասխան:

ե) Ուղղակի դրամաշնորհի հավանական շահառուի հետ կապ հաստատելու նախանշված եռամսյակը

2019 թվականի 1-ին եռամսյակ

զ) Նախկինում արված ծախսերի հաշվանցման անթույլատրելիության կանոնից բացառություն

Հանձնաժողովը թույլատրում է նախքան դրամաշնորհ ստանալու մասին դիմում ներկայացնելը 2018 թվականի հունվարի 1-ի դրությամբ կատարված ծախսերի ներառումը, ինչն առնչվում է Ֆինանսավորման մասին որոշում կայացնող մարմնի եզրակացությանը (12):

2.1.2. Անուղղակի կառավարում Համաշխարհային բանկի հետ

Անուղղակի կառավարման հիմնական նպատակն է ավելացնել ԳՏՃՄ որակյալ կրթություն ստացող մարզերի ուսանողների թիվը (նպատակ 2), մասնավորապես, համապատասխան կրթական հաստատությունների կարողությունների զարգացման եւ Հայաստանի մարզերից մեկում փորձնական ծրագրի իրականացման միջոցով: Ակնկալվող արդյունքներն են i)

համապատասխան պետական հաստատությունների կարողությունների հզորացում՝ պարտադիր կրթության որակի վերահսկողությունն ապահովելու համար, ii) մարզում ուսուցման արդիականացված մեթոդների փորձարկում, եւ iii) փորձնական ծրագրի իրականացման մարզի ավագ եւ միջնակարգ դպրոցների համալրում SS գործող դասասենյակներով՝ կրթական տեխնոլոգիաներով ԳՏՃՄ ընդլայնված դասավանդում ապահովելու համար:

Հիմնավորումը

Իրականացումը հիմնավորված է այն փաստով, որ Համաշխարհային բանկը (ՀԲ) Հայաստանի կրթության որակի բարելավման հարցում ունի կարետր դերակատարություն, ինչպես նաեւ այն փաստով, որ 2002 թվականից սկսած՝ ՀԲ-ն առաջադեմ դեր ունի նորարարական էկոհամակարգին աջակցելու հարցում, ինչը հնարավորություն է տվել, որ Հայաստանի տեխնոլոգիաների ոլորտը բարգավաճի՝ Ձեռնարկությունների ինկուբատոր հիմնադրամ ստեղծելու եւ Հայաստանի ամբողջ տարածքում դրա հետ կապված տեխնոլոգիական ոլորտի ինկուբատոր ներդրումներ ապահովելու միջոցով: Մինչեւ այժմ Հայաստանի կրթական համակարգի բարեփոխումների մեծ մասն իրականացվել է Համաշխարհային բանկի կողմից տրամադրված վարկի միջոցով՝ բացի մասնագիտական կրթության եւ վերապատրաստման ոլորտի բարեփոխումներից: Ներկա պահին ՀԲ-ն գտնվում է Ազգային ուսումնական պլանի վերանայման եւ բարելավման գործընթացում, որի հիման վրա բարելավվելու են դասագրքերը, մշակվելու են կրթական տեխնոլոգիաների բովանդակությունը եւ ուսուցիչների վերապատրաստման դասընթացները: ՀԲ-ն աջակցել է նաեւ ԿՏԱԿ-ի ամրապնդմանը՝ դպրոցական ցանցը մոնիթորինգի ենթարկելու եւ ՏՀՏ ոլորտը բավարար ներկայացնելու, ինչպես նաեւ ԿԿՏՀ-ն զարգացնելու համար: ՀԲ-ի մեծ փորձն այն ոլորտներում, որոնք ուղղակիորեն համապատասխանում են առաջարկվող ծրագրի նպատակներին, էական նշանակություն կունենա գործողության հաջող իրականացման համար: Բացի այդ, ՀԲ-ն ունի այն բոլոր մարդկային ռեսուրսներն ու ինստիտուցիոնալ կարողությունները, որոնք անհարժեշտ են բազմաբնույթ եւ տարբեր բաղադրիչներով ծրագիրն

իրականացնելու համար: i) եւ iii) բաղադրիչները կիրականացվեն ՀԲ-ի կողմից՝ ստացողների կողմից իրականացման ՀԲ մեթոդներով՝ հաշվի առնելով ՀԲ ծրագրի իրականացման բաժնի գիտելիքը եւ փորձառությունը, իսկ ii) բաղադրիչը ՀԲ-ի կողմից կիրականացվի միջազգային մրցույթի միջոցով (ՀԲ-ի կողմից կատարման ենթակա ընթացակարգ):

Լիազորված միջազգային կազմակերպությունը ներկայումս իրականացնում է նախնական գնահատում՝ թիվ 2018/1046 ֆինանսական կանոնակարգին (ԵՄ, Եվրատոմ) համապատասխան: Հանձնաժողովի լիազոր պատասխանատու պաշտոնյան գտնում է, որ հաշվի առնելով թիվ 1605/2002 կանոնակարգին (ԵՄ, Եվրատոմ) համապատասխան նախնական գնահատման հետ համապատասխանությունը եւ խնդիրներից զերծ երկարաժամկետ համագործակցությունը, միջազգային կազմակերպությանն անուղղակի կառավարման շրջանակներում կարող է տրվել բյուջեի կատարման հետ կապված առաջադրանքների իրագործման լիազորություն:

Նախկինում արված ծախսերի հաշվանցման անթույլատրելիության կանոնից բացառություն

Հանձնաժողովը թույլատրում է 2018 թվականի հունվարի 1-ի դրությամբ կատարված ծախսերի ներառումը, քանի որ առկա են ծրագրի նախապատրաստման, այդ թվում՝ առաքելությունների, բովանդակության եւ Կառավարման համաձայնագրի նախագծի մշակման հետ կապված ծախսեր:

2.1.2. Գնումներ (ուղղակի կառավարում)

Առարկան՝ ընդհանուր ձեւակերպումներով (հնարավորության դեպքում)	Տեսակը (աշխատանքներ, մատակարարումներ, ծառայություններ)	Պայմանագրերի նախանշված թիվը	Ընթացակարգի մեկնարկի նախանշված եռամսյակը
Գնահատում եւ հաղորդակցում	Ծառայություններ	3	2019 թվականի 2-րդ եռամսյակ
Աուդիտ	Ծառայություններ	2	2019 թվականի 3-րդ եռամսյակ 2021 թվականի 3-րդ եռամսյակ

2.2. Գնումների եւ դրամաշնորհների՝ աշխարհագրական առումով համապատասխանության շրջանակը

Գնումների եւ դրամաշնորհի տրամադրման ընթացակարգերին մասնակցելու համար աշխարհագրական համապատասխանությունը հիմնադրման վայրի առումով, ինչպես նաեւ հիմնական ակտով սահմանված եւ համապատասխան պայմանագրային փաստաթղթերում նշված կարգով մատակարարվող ապրանքների ծագման առումով կիրառելի է հետեւյալ դրույթներին համապատասխան:

Հանձնաժողովի լիազոր պատասխանատու պաշտոնյան կարող է ընդլայնել աշխարհագրական առումով համապատասխանության շրջանակը՝ թիվ 236/2014 (ԵՄ) կանոնակարգի 9-րդ հոդվածի 2-րդ կետի «բ» ենթակետի համաձայն՝ հրատապ անհրաժեշտությունից կամ համապատասխան երկրների շուկաներում ապրանքների եւ ծառայությունների անհասանելիությունից ելնելով, կամ պատշաճ կերպով հիմնավորված այլ դեպքերում, երբ համապատասխանության կանոնների կիրառումն անհնարին է դարձնում կամ չափազանց դժվարացնում է սույն գործողության իրականացումը:

2.3. Նախանշված բյուջե

Մոդուլ	Գումարը՝ եվրոյով (հազար)	Երրորդ կողմի օժանդակությունը (նախանշված, եթե հայտնի է)
Նպատակ 1. Հայաստանում ինժեներների եւ տեխնոլոգիական ոլորտի մասնագետների թվի ավելացում եւ որակի բարձրացում՝ աշխատաշուկայի պահանջարկին համապատասխան, որը ներառում է՝		
2.1.1. Ուղղակի դրամաշնորհ. ԹՈՒՄՈ (ուղղակի կառավարում)	12 500 000	3 125 000
Նպատակ 2. Ավելացնել ԳՏՀՄ որակյալ կրթություն ստացող մարզերի ուսանողների թիվը, որը ներառում է՝		

2.1.2. Անուղղակի կառավարում Համաշխարհային բանկի հետ, այդ թվում՝ <u>Նպատակ 2.1.2.1</u> Համապատասխան պետական հաստատությունների կարողությունների զարգացում՝ պարտադիր կրթության որակի վերահսկողությունն ապահովելու համար Նպատակ 2.1.2.2 Ուսուցման արդիականացված մեթոդների մշակում եւ մարզում փորձարկում Նպատակ 2.1.2.3 Փորձական ծրագրի իրականացման մարզի ավագ եւ միջնակարգ դպրոցների համալրում SS գործող դասասենյակներով՝ կրթական տեխնոլոգիաներով ԳՏԾՄ ընդլայնված դասավանդում ապահովելու համար:	10 150 000	Առկա չէ
2.1.3. Գնումների գործընթաց (ուղղակի կառավարում)		
2.1.3.1 Հաղորդակցում եւ տեսանելիություն	100 000	Առկա չէ
3.1.3.2. Գնահատում եւ 3.3. Աուդիտ	250 000	Առկա չէ
Ընդամենը	23 000 000	3 125 000

2.4. Կազմակերպական կառուցվածքը եւ պարտավորությունները

Ընդհանուր ծրագրի վերահսկողությունը վերապահվելու է Ղեկավար կոմիտեին՝ Փոխվարչապետի գրասենյակի, Կրթության եւ գիտության նախարարության, Տնտեսական զարգացման եւ ներդրումների նախարարության եւ ԵՄ պատվիրակության համանախագահությամբ:

Կոմիտեն կհանդիպի առնվազն մեկ անգամ՝ մինչեւ 2.3 բաժնում նշված գործընկերների հետ ԵՄ դրամաշնորհի մասին պայմանագիր կնքելը, եւ տարվա ընթացքում առնվազն մեկ անգամ՝ ոլորտում ներգրավված բոլոր շահագրգիռ կողմերի հետ առաջընթացը գնահատելու եւ ծրագրում որեւէ առաջարկվող փոփոխություն կատարելու մասով որոշում կայացնելու համար:

2.5. Կատարողականի մոնիթորինգը եւ հաշվետվողականությունը

Սույն գործողության ամենօրյա տեխնիկական եւ ֆինանսական մոնիթորինգը պետք է լինի շարունակական գործընթաց եւ կկազմի իրականացնող գործընկերոջ պարտավորությունների մի մասը: Այս նպատակով իրականացնող գործընկերը գործողության համար սահմանում է ներքին, տեխնիկական եւ ֆինանսական մշտական մոնիթորինգի համակարգ եւ կազմում առաջընթացի վերաբերյալ պարբերական (առնվազն տարեկան) եւ վերջնական հաշվետվություններ:

Ծրագրի մոնիթորինգի նպատակով Հանձնաժողովը կարող է իրականացնել լրացուցիչ այցեր թե՛ իր անձնակազմի, եւ թե՛ մոնիթորինգի անկախ վերանայումների համար անմիջականորեն Հանձնաժողովի կողմից աշխատանքի ընդունված (կամ այդպիսի վերանայումներ իրականացնելու նպատակով Հանձնաժողովի կողմից վարձված պատասխանատու գործակալի կողմից աշխատանքի ընդունված) անկախ խորհրդատուների միջոցով:

Անմիջապես Հանձնաժողովի (կամ մոնիթորինգի գործառույթն իրեն վերապահված պատասխանատու մարմնի) կողմից՝ հատուկ սահմանված տեխնիկական առաջադրանքի հիման վրա ներգրավված անկախ խորհրդատուները կիրականացնեն արտաքին մոնիթորինգ՝ արդյունքների վրա հիմնված մոնիթորինգի (ROM) համակարգով, որը, ըստ էության, կսկսվի ծրագրի աշխատանքների մեկնարկի վեցերորդ ամսից եւ կավարտվի գործառնական իրականացման փուլի ավարտից ամենաուշը վեց ամիս առաջ:

Հաշվետվություններ ներկայացնելը

Յուրաքանչյուր հաշվետվություն տրամադրում է ճշգրիտ նկարագրություն՝ գործողության իրականացման, ի հայտ եկած դժվարությունների, կատարված փոփոխությունների, ինչպես նաեւ գործողության՝ գրանցված արդյունքների (արդյունքների եւ ուղղակի արդյունքների)՝ համապատասխան ցուցանիշներով չափված աստիճանի վերաբերյալ՝ որպես հղում օգտագործելով տրամաբանական

կառուցվածքի մատրիցան: Հաշվետվությունը կազմվում է այնպես, որ հնարավոր լինի իրականացնել գործողության համար նախատեսված եւ կիրառված միջոցների ու բյուջետային տվյալների մոնիթորինգ: Նկարագրական եւ ֆինանսական վերջնական հաշվետվությունը կընդգրկի գործողության իրականացման ամբողջ ժամանակահատվածը:

Դոնորների գործունեության համակարգումը

Համաշխարհային բանկը (ՀԲ), Ասիական զարգացման բանկը (ԱԶԲ), Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների միջազգային զարգացման գործակալությունը (ԱՄՆ ՄԶԳ) եւ Գերմանիայի միջազգային համագործակցության ընկերությունը (ԳՄՀԸ) ոլորտում ակտիվ հիմնական դոնորներն են: Պարտադիր կրթության դեպքում ՀԲ-ն աջակցում է բոլոր դասարանների համար ուսումնական պլանի եւ չափանիշների վերանայման եւ բարելավման հարցում: ՀԲ-ն աջակցում է նաեւ Կրթական տեխնոլոգիաների ազգային կենտրոնին: Այլ դոնորների կողմից միջամտությունները ներառում են ԱԶԲ-ի վարկը՝ սեյսմիկ անվտանգության համար շուրջ 46 դպրոց վերանորոգելու եւ վերասարքավորելու համար, ԱԶԲ-ի պլանավորված՝ կրթական քաղաքականության շրջանակային վարկը եւ Մասնագիտական կրթության եւ ուսուցման ոլորտին ԳՄՀԸ-ի կողմից աջակցությունը:

Բացի դոնորների աջակցությունից՝ հիմնադրամների կողմից մեկնարկված տարբեր նախաձեռնություններ նույնպես կարելի էր ունեն Հայաստանի կրթության ոլորտի համար:

Համակարգումը բարելավելու անհրաժեշտությունը

Համակարգումը բարելավելու համար ծրագրով նախատեսվում է աշխատել ՀԲ-ի հետ՝ որպես իրականացնող գործընկեր, ինչպես նաեւ օգտվել դրա տեխնիկական ներդրումից: Գործողությամբ նախատեսվում է սերտ համագործակցություն ԱԶԲ-ի հետ, որը նախապատրաստում է կրթական քաղաքականության շրջանակային վարկ, եւ ընդհանուր համաձայնություն բոլոր

հիմնական մասնավոր դերակատարների հետ՝ Կառավարության ղեկավարությամբ, կառավարման խորհրդի միջոցով:

2.6. Գնահատումը

Հաշվի առնելով գործողության բնույթը՝ սույն գործողության կամ դրա բաղադրիչների մասով վերջնական հաշվետվություն կիրականացվի Հանձնաժողովի կողմից պայմանագրային հիմունքներով ընտրված՝ համատեղ առաքելությամբ գործող անկախ խորհրդատուների միջոցով:

Այն կիրականացվի խնդիրների լուծման, ուսուցման նպատակներով, մասնավորապես՝ մարզերում փորձնական ծրագրի եւ ենթակառուցվածքների կառուցման հետ կապված:

Այն կիրականացվի տարբեր մակարդակներում հաշվետվողականության եւ ուսուցման (այդ թվում՝ քաղաքականության վերանայման) նպատակով՝ առանձնահատուկ ուշադրություն դարձնելով այն փաստի վրա, որ ամբողջ գործողությամբ փորձարկվում են նոր կրթական մոտեցումները:

Հանձնաժողովն առնվազն 2 ամիս առաջ իրականացնող գործընկերոջը տեղեկացնում է գնահատման առաքելությունների իրականացման համար նախատեսված ամսաթվերի մասին: Իրականացնող գործընկերը խելամիտ եւ արդյունավետ կերպով համագործակցում է գնահատման հարցերով փորձագետների հետ եւ, ի թիվս այլնի, նրանց տրամադրում բոլոր անհրաժեշտ տեղեկությունները եւ փաստաթղթերը, ինչպես նաեւ ապահովում է նախագծի սենքերի եւ աշխատանքների հասանելիությունը:

Գնահատման վերաբերյալ հաշվետվությունները տրամադրվում են գործընկեր երկրին եւ մյուս հիմնական շահագրգիռ կողմերին: Իրականացնող գործընկերը եւ Հանձնաժողովը վերլուծում են գնահատման եզրակացություններն ու առաջարկությունները եւ անհրաժեշտության դեպքում գործընկեր երկրի հետ համաձայնությամբ համատեղ որոշում են կայացնում հետագա գործողությունների

եւ ցանկացած անհրաժեշտ փոփոխության, այդ թվում՝ ծրագրի ուղղվածության վերափոխման վերաբերյալ, եթե այդ մասին նշվում է:

Ենթադրաբար, գնահատման ծառայությունների պայմանագրերից մեկը պետք է կնքվի շրջանակային պայմանագրով 2018 թվականին:

2.7. Աուդիտը

Հանձնաժողովը, առանց սույն գործողության իրականացման համար կնքված պայմանագրերի նկատմամբ կիրառելի պարտավորությունները սահմանափակելու, կարող է ռիսկերի գնահատման արդյունքների հիման վրա պայմանագիր կնքել անկախ աուդիտ կամ ծախսերի ստուգում ներառող առաջադրանքների վերաբերյալ՝ մեկ կամ մի քանի պայմանագրերի կամ համաձայնագրերի մասով:

Ենթադրաբար, աուդիտի ծառայությունների պայմանագրերից երկուսը պետք է կնքվեն շրջանակային պայմանագրով 2019 եւ 2021 թվականներին:

2.8. Հաղորդակցումը եւ տեսանելիությունը

ԵՄ հաղորդակցումն ու տեսանելիությունն իրավական պարտավորություններ են ԵՄ կողմից ֆինանսավորվող բոլոր արտաքին գործողությունների համար: Մասնավորապես, Կենտրոնի տեսանելիությունն ապահովելու համար այն կկոչվի «ԵՄ-ն նորարարության համար. ԹՈՒՄՈ կենտրոն» (պայմանական անուն), իսկ Հայաստանի փորձնական ծրագրի իրականացման մարզում իրականացված ծրագիրը՝ «ԵՄ-ն կրթության համար նախաձեռնություն»:

Սույն գործողությունը ներառում է հաղորդակցության եւ տեսանելիության միջոցառումներ՝ հիմնված Գործողության հաղորդակցության եւ տեսանելիության

հատուկ ծրագրի վրա, որը պետք է մշակվի իրականացման սկզբում եւ ֆինանսավորվի վերը նշված 2.5 բաժնում նշված բյուջեից:

Հաղորդակցման եւ տեսանելիության իրավական պարտավորությունների առումով միջոցառումներն իրականացվում են Հանձնաժողովի, գործընկեր երկրի, կատարողների, դրամաշնորհի շահառուների եւ (կամ) այլ լիազորված մարմինների կողմից: Համապատասխան պայմանագրային պարտավորությունները ներառվում են համապատասխանաբար ֆինանսավորման համաձայնագրում, գնումների եւ դրամաշնորհային պայմանագրերում, ինչպես նաեւ լիազորությունների փոխանցման մասին համաձայնագրերում:

Եվրոպական Միության արտաքին գործողությունների համար նախատեսված «Հաղորդակցում եւ տեսանելիություն» ձեռնարկն օգտագործվում է Գործողության՝ Հաղորդակցման եւ տեսանելիության ծրագիրն ու համապատասխան պայմանագրային պարտավորությունները սահմանելու համար:

3. ՆԱԽԱՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

Մինչեւ «Սիմոնյան կրթական հիմնադրամ»-ին որեւէ դրամաշնորհ տրամադրելը ԵՄ-ն կիրականացնի այս հիմնադրամի անկախ համակարգային աուդիտ՝ ապահովելով բոլոր թերությունների (առկայության դեպքում) վերացում:

ԱՌԴԻՐ. ՏՐԱՄԱՔԱՆԱԿԱՆ ԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔԻ ՄԱՏՐԻՑԱ

Տրամաբանական կառուցվածքի մատրիցայում ներառված գործողությունները, ակնկալվող արդյունքներն ու բոլոր ցուցանիշները, թիրախներն ու ելակետային ցուցանիշները կողմնորոշիչ են եւ կարող են թարմացվել գործողության իրականացման ընթացքում՝ առանց ֆինանսավորման որոշման մեջ փոփոխություն կատարելու: Տրամաբանական կառուցվածքի մատրիցայի կենթարկվի փոփոխությունների գործողության իրականացման ամբողջ ժամանակահատվածի ընթացքում. կավելացվեն նոր տողեր՝ գործողությունները թվարկելու համար, ինչպես նաեւ սյունակներ՝ վերջնարդյունքի միջանկյալ թիրախների (ուղենիշների) մասով՝ անհրաժեշտության դեպքում, իսկ հաշվետվողականության նպատակով՝ ցուցանիշներով չափելի արդյունքներին հասնելու մասով:

	Միջամտության հիմնավորումը	Ցուցանիշներ	Ելակետեր (այդ թվում՝ բազային տարին)	Թիրախներ (այդ թվում՝ բազային տարին)	Ստուգման աղբյուրներ եւ միջոցներ	Ենթադրու թյուններ
Ընդհանուր նպատակը. Առումնառ	Աջակցել համընդհանուր եւ հավասարակշռված աճի հարցում՝ հատուկ ուշադրություն դարձնելով ԳՏԾՄ ոլորտին:	ա) Բուի-ոլորտ համագործակցությունը գիտահետազոտական ու փորձարարական շրջանակներում. Հայաստանի տեղը 138 երկրների շարքում* բ) Կրթության որակը. Հայաստանի տեղը 130 երկրների շարքում*	ա) 92-րդ տեղը՝ 138 երկրների շարքում (2016/2017 թվականներ) բ) 75-րդ տեղը՝ 130 երկրների շարքում (2016 թվական)	ա) Բարելավված դասակարգում (2020/2021 թվականներ) բ) Բարելավված դասակարգում (2021 թվական)	ա) Համաշխա- րհային մրցունակության մասին զեկույց բ) Մարդկային կապիտալի մասին զեկույց	

Կոնկրետ նպատակը (նպատակները):	SO1. Հայաստանում ինժեներների եւ տեխնոլոգիական ոլորտի մասնագետների թվի ավելացում եւ որակի բարձրացում՝ աշխատաշուկայի պահանջարկին համապատասխան:	ա) ԳՏՃՄ մասնագիտություններով շրջանավարտների թիվը* բ) ՏՀՏ ոլորտում զբաղեցրած պաշտոնների տոկոսը*	ա) 3229 շրջանավարտ (2016 թվական) բ) 85% (2014 թվական)	ա) Շրջանավարտների թվի աճ (2021 թվական) բ) Տոկոսային աճ (2021 թվական)	ա) Ազգային վիճակագրական ծառայություն բ) ՏՀ հմտությունների գնահատում Հայաստանում (ՁԻՀ)	ՏՀՏ ոլորտը շարունակում է աճել (2016 թվականի ելակետային ցուցանիշը տարեկան աճել է 20%-ով):
	SO2 ԳՏՃՄ որակյալ կրթություն ստացող մարզերի ուսանողների թվի աճ:	Ընտրված մարզում (մարզերում) 12-րդ դասարանի աշակերտների մաթեմատիկա առարկայի ավարտական քննության միջին միավորը*	13.4 (20-ից) (2016 թվական)	Ավելացված միավորները (2021 թվական)	Հայաստանի Գնահատման եւ թեստավորման կենտրոնի զեկույցներ	Փորձնական ծրագիրը հաջողությամբ իրականացվել է եւ շրջանառվել է համազգային մասշտաբով:

Արդյունքները Նպատակ 1.	1.1. Պետություն-մասնավոր հատված գործընկերության կառավարման խորհրդի ստեղծում, «ԵՄ-ն նորարարության համար. ԹՈՒՄՈ կենտրոն»:	ա) Կառավարությունից, մասնավոր շահագրգիռ կողմերից եւ բուհերից բաղկացած ղեկավար կոմիտեի ստեղծում* բ) Տեխնոլոգիական համալսարանների եւ (կամ) ՏՏ կրթություն տրամադրող մասնավոր հաստատությունների հետ հաստատված գործընկերության քանակը՝ գիտնականներին աջակցելու համար*	ա) Առկա չէ որեւէ ղեկավար կոմիտե բ) Օ՝ Ընթացող բանակցությունները ՀՖՀՀ-ի, Սինոփսիսի եւ ՀԳՏՀ-ի հետ	ա) ԱՅՈ (2018 թվական) բ) Գործընկերության շրջանակներում 3 ակադեմիական մոդուլի մշակում եւ կիրառում (2019 թվական)	ա) ԹՈՒՄՈ-ի զեկույց բ) ԹՈՒՄՈ-ի զեկույց	Տարբեր շահագրգիռ կողմեր ակտիվորեն մասնակցել են Կենտրոնի ստեղծմանը:
	1.2. Ինքնա-ֆինանսավորվող «ԵՄ-ն նորարարության համար. ԹՈՒՄՈ կենտրոն»-ի ստեղծում:	Կենտրոնի կառուցման մակարդակը (%)	0%	100% (2020 թվական)	«ԵՄ-ն նորարարության համար ԹՈՒՄՈ կենտրոն»-ի զեկույցներ	ԹՈՒՄՈ-ի կողմից տրամադրված հողատարածքը, իսկ կառուցումը կատարվում է առանց ձգձգումների:

1.3. Անվճար կամ մատչելի արժեքով գործնական սեմինարներ եւ ծրագրի վրա հիմնված ուսուցում՝ ԳՏՃՄ բարձրագույն կրթության ուսանողների եւ երիտասարդ մասնագետների համար:	Ձարգացման մոդուլներում ներգրավված բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների եւ երիտասարդ մասնագետների քանակը*	0՝ (Այսօր 14 000 ավագ դպրոցի աշակերտներ ընդգրկված են ԹՈՒՄՈ ստեղծարար տեխնոլոգիաների կենտրոնում)	350 (2018 թվական), 2 000 (2020 թվական)	«ԵՄ-ն նորարարության համար ԹՈՒՄՈ կենտրոն»-ի զեկույցներ	Սեմինարներ հիմնված ուսուցման դասընթացների մշակում. վերապատրաստումները սկսվում են նախքան Կենտրոնի կառուցումն ավարտելը՝ ԹՈՒՄՈ-ի կողմից տրամադրված տարածքներում:
1.4. Կիրառական հետազոտության հաստատությունների ստեղծում եւ Հայաստանի բոլոր տեխնոլոգիական համալսարանների համար հասանելիություն:	ա) Շուկայի կարիքներին համապատասխանող գիտահետազոտական եւ փորձարարական համընդհանուր հաստատությունների եւ բոլոր ստեղծված տեխնոլոգիական համալսարանների համար հասանելի լրացուցիչ ակադեմիական հաստատությունների	Առկա չէ Առկա չէ	ա) 1 (2020 թվական) բ) Շահագրգիռ կողմերի կողմից ստորագրված եւ Ղեկավար կոմիտեի կողմից հաստատված փոխըմբռնման	ա) «ԵՄ-ն նորարարության համար ԹՈՒՄՈ կենտրոն»-ի զեկույցներ բ) «ԵՄ-ն նորարարության համար ԹՈՒՄՈ	Ստեղծման ենթական գիտահետազոտական եւ փորձարարական համընդհանուր հաստատությունների տեսակների վերաբերյալ Ղեկավար

		քանակը*		հուշագիր (2018 թվական)	կենտրոն»-ի զեկույցներ	կոմիտեի կողմից որոշման ընդունում:
		բ) ԹՈՒՄՈ-ի պատասխանատվության ներքո Հայաստանի տեխնոլոգիական համալսարանների հետ համաձայնեցված համընդհանուր հաստատությունների կառավարումը*				
1.5. Կրթական տեխնոլոգիաների բովանդակության, ուսուցիչների վերապատրաստման նյութերի մշակում, ինչպես նաեւ ԳՏՃՄ կրթությունը բարելավելու համար փորձնական ծրագրի իրականացման մարզում ուսուցիչների վերապատրաստում:	ա) Յուրաքանչյուր դասարանի մակարդակին համապատասխան էլեկտրոնային ուսուցման (սմարթ ուսուցման) եւ խաղերի միջոցով ուսուցման ենթակա առարկաների քանակը, որոնք մշակվել են Հայաստանի ուսումնական պլանին (2018 թվական) եւ միջազգային չափանիշներին համապատասխան* բ) Փորձնական ծրագրի իրականացման մարզի՝ ԳՏՃՄ առարկաների վերապատրաստված ուսուցիչների տոկոսը (տեխնոլոգիական կրթություն) եւ բավարարվածության	ա) 0 բ) 0% (առաջարկվո ղ փորձնական ծրագրի իրականացմ ան մարզում ԳՏՃՄ առարկաների 495 ուսուցիչ, 2016 թվականին). Առկա չէ	ա) Մաթեմա- տիկա, գիտություն եւ անգլերեն առարկաների կրթական տեխնոլոգիան երի ամբողջ բովանդակությ ունը մշակվել է 14-17 տարեկանների համար (2019 թվակա ն) բ) 80%, 80%-ի համար դրական (2019 թվական)	ա) «ԵՄ-ն նորարարութ յան համար ԹՈՒՄՈ կենտրոն»-ի զեկույցներ բ) «ԵՄ-ն նորարարութ յան համար ԹՈՒՄՈ կենտրոն»-ի զեկույցներ	Կրթական տեխնոլոգիա ների մշակում՝ կրթական տեխնոլոգիա ների առկա լավագույն բովանդակու թյան հիման վրա, եւ Հայաստանի պայմանների ն համապատա սխանեցում: Ուսուցիչների վերապատր աստում (արդյունք 2.3) եւ փորձնական	

		վերաբերյալ հարցում*				<i>ծրագրի իրականացման մարզում բոլոր դպրոցների կողմից տեխնոլոգիաների միջոցով ԳՏՃՄ կրթությունը բարելավելու հնարավորություն (արդյունք 2.3):</i>
--	--	---------------------	--	--	--	--

Արդյունքները Նպատակ 2	2.1. Համապատասխան պետական հաստատությունների կարողությունների բարելավում՝ պարտադիր կրթության որակի վերահսկողությունն ապահովելու համար:	ա) Կրթության ազգային ինստիտուտի գործառնության ստուգման առաջարկությունների իրականացման մակարդակը* բ) Վերապատրաստում անցած ԿԱԻ աշխատողների տոկոսը* գ) Նոր ուսումնական ծրագրին եւ միջազգային չափանիշներին համապատասխան մշակված ԳՏԾՄ առարկաների նոր դասագրքերի քանակը*	ա) Առկա չէ (ընթանում է գործառնության ին ստուգում) բ) 2.0% գ) Առկա չէ (նոր ուսումնական ծրագիրն ամփոփվել է 2018 թվականին)	ա) Իրականացվել է գործառնության ին ստուգման առաջարկությունների 80%-ը (2019 թվական) բ) 95% (2019 թվական) գ) Մշակվել են ԳՏԾՄ առարկաների դասագրքերի 10 նոր հրատարակություններ (2021թվական)	ա) հաշվետվողականության մասին ԿԱԻ զեկույց բ) հաշվետվողականության մասին ԿԱԻ զեկույց գ) հաշվետվողականության մասին ԿԱԻ զեկույց	Կրթության եւ գիտության նախարարության՝ առաջարկություններն իրականացնելու պատրաստակամությունը: Նոր ուսումնական պլանն ամփոփվել է մինչեւ 2018 թվականը:
	2.2 Ուսուցման արդիականացված մեթոդների փորձարկում մարզում	ա) Փորձնական ծրագրի իրականացման մարզում 9-րդ դասարանի աշակերտների շրջանում մաթեմատիկա առարկայի ավարտական քննության միջին միավորը* բ) Կրթություն՝ փորձնական վերապատրաստում իրականացնելու համար* գ) Փորձնական վերապատրաստման	ա) 10.82 (20-ից)՝ առաջարկվող փորձնական տարածաշրջանում բ) Առկա չէ գ) 0% (առաջարկվող փորձնական ծրագրի իրականացման մարզում	ա) Ավելացել է (2020 թվական) բ) Փորձնական վերապատրաստման մոդուլի մշակում եւ ընդունում եւ (կամ) ԿԱԻ -ի կողմից վավերացում (2019 թվական)	ա) Հայաստանի Գնահատման եւ թեստավորման կենտրոնի զեկույցներ բ) հաշվետվողականության մասին ԿԱԻ զեկույց գ) Համաշ-	Դպրոցի ղեկավարները եւ ուսուցիչները ստանձնում են փորձնական ծրագրի իրականացումը: Փորձնական ծրագրի իրականացմ

	<p>մոդուլ (անհատականություն, հմտությունների զարգացում եւ ուսուցիչների փորձ)՝ հաստիքային ուսուցիչների եւ տվյալ ոլորտում մանկավարժական փորձ ունեցող եւ չունեցող՝ վերջերս ավարտած այն շրջանավարտների համար, որոնք ցանկություն ունեն կրթության ոլորտում զարգացնել իրենց կարիերան*</p> <p>դ) Փորձնական ծրագրի իրականացման մարզում վերապատրաստված ԳՏՃՄ առարկաների ուսուցիչների տոկոսը (հմտությունների զարգացում եւ ուսուցիչների փորձ) եւ բավարարվածության վերաբերյալ հարցում**</p> <p>ե) Ավագ դպրոցների ղեկավարների համար Առաջնորդների կրթական ծրագրի մշակում*</p> <p>զ) Առաջնորդների</p>	<p>ԳՏՃՄ առարկաների 495 ուսուցիչ). Առկա չէ</p> <p>դ) Առկա չէ</p> <p>ե) 0%</p> <p>է) Մոնիթորինգի գործող համակարգը հնարավորություն չի տալիս որոշելու ազդեցությունը, այլ միայն կրթական համակարգում արված ներդրումները եւ աշակերտներ ի գնահատականները. Առկա չէ</p>	<p>զ) 100%, 80%-ի համար դրական (2020 թվական)</p> <p>դ) Մշակվել է (2019 թվական)</p> <p>ե) 100%, 80% դրական (2019 թվական)</p> <p>զ) Փորձնական մոնիթորինգի համակարգի վերաբերյալ ԿԱԻ-ի եւ (կամ) Կրթության եւ գիտության նախարարության կողմից որոշման ընդունում (2019 թվական)</p>	<p>խարհային բանկի զեկույց</p> <p>դ) Համաշխարհային բանկի զեկույց</p> <p>ե) Համաշխարհային բանկի զեկույց</p> <p>զ) հաշվետվողականության մասին ԿԱԻ զեկույց</p>	<p>ան մարզի միջին եւ ավագ դպրոցները հագեցած են սարքավորումներով՝ ԳՏՃՄ ոլորտի տեխնոլոգիական բարելավված կրթություն ապահովելու համար:</p>
--	---	---	---	---	--

	<p>ծրագրով վերապատրաստված՝ ավագ դպրոցների ղեկավարների տոկոսը եւ բավարարվածության վերաբերյալ հարցման պատասխանները**</p> <p>է) Որակի ապահովման շրջանակի մշակում՝ ծրագրի ազդեցությունը որոշելու համար՝ հաշվի առնելով փորձնական ծրագրից քաղած դասերը՝ ապահովել ԿԱԻ եւ ԿԳՆ ռազմավարությունների վերաբերյալ իրազեկվածությունը*</p>				
2.3. Փորձնական ծրագրի իրականացման մարզի ավագ եւ միջնակարգ դպրոցների համալրում SS գործող դասասենյակներով՝ կրթական տեխնոլոգիաներով ԳՏՃՄ ընդլայնված դասավանդում ապահովելու համար:	ԳՏՃՄ ոլորտի տեխնոլոգիական բարելավված կրթություն ապահովելու համար սարքավորումներով հագեցած դպրոցների տոկոսը	0%(11 700 աշակերտներ ունեցող 81 պարտադիր կրթության համար նախատեսված դպրոցներ Տավուշում, 2016 թվական)	100% (2019 թվական)	Համաշխարհային բանկի զեկույց	Այս բաղադրիչը պետք է հիմնված լինի առկա SS սարքավորումների եւ համացանցի հասանելիության, ինչպես նաեւ փորձնական ցածր արժեքի եւ

						SS ազդեցիկ լուծումների (պլանշետնե րի) վրա՝ դպրոցներում ունենալով այս սարքավորու մների համատեղ օգտագործմ ան համակարգ:
--	--	--	--	--	--	--

ՀԱՎԵԼՎԱԾ II. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

Բովանդակություն

ՀԱՎԵԼՎԱԾ II. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.....	1
Բովանդակություն.....	1
Մաս 1. Դրույթներ, որոնք կիրառելի են այն գործողությունների նկատմամբ, որոնց դեպքում Գործընկերը պատվիրատուն է.....	3
Հոդված 1. Ընդհանուր սկզբունքները.....	3
Հոդված 2. Գործընկերոջ կողմից պայմանագրերը եւ համաձայնագրերը ստորագրելու վերջնաժամկետը.....	12
Հոդված 3. Բացառումը եւ վարչական պատասխանատվության միջոցները.....	13
Հոդված 4. Մասնակի պատվիրակումը.....	17
Հոդված 5. Ծրագրի նախահաշվի կանխավճարային բաղադրիչը... ..	23
Հոդված 6. Գործընկերոջ կողմից կառավարվող ակտիվների համախումբը.....	28
Հոդված 7. Գործընկերոջ կողմից գնումների եւ դրամաշնորհի պայմանագրերի վերաբերյալ տեղեկությունների հրապարակումը.....	30
Հոդված 8. Ֆինանսական միջոցների գանձումը.....	32
Հոդված 9. Գնումների եւ դրամաշնորհի պայմանագրերի համաձայն ներկայացվող ֆինանսական պահանջները	33
Հոդված 10. Գերաժախսերը եւ դրանց ֆինանսավորման եղանակները.....	33
Մաս 2. Բյուջետային աջակցության նկատմամբ կիրառվող դրույթներ	35
Հոդված 11. Քաղաքականության մշակման հարցերով երկխոսությունը	35
Հոդված 12. Պայմանների համապատասխանության ստուգումը եւ հատկացումները.....	35
Հոդված 13. Բյուջետային աջակցության թափանցիկությունը	36
Հոդված 14. Բյուջետային աջակցության գանձումը.....	36
Մաս 3. Սույն գործողության նկատմամբ ամբողջությամբ՝ կառավարման ձեւից անկախ կիրառելի դրույթներ.....	37
Հոդված 15. Կատարման ժամկետը եւ պայմանագիր կնքելու	

վերջնաժամկետը	37
Հոդված 16. Հանձնաժողովի, Խարդախության դեմ պայքարի եվրոպական գրասենյակի (ԽՊԵԳ) եւ Աուդիտորների եվրոպական դատարանի կողմից իրականացվող վերահսկողությունն ու ստուգումները	38
Հոդված 17. Գործընկերոջ խնդիրները օրինախախտումների, խարդախության եւ կոռուպցիայի դեմ պայքարում.....	40
Հոդված 18. Վճարումների կասեցումը.....	42
Հոդված 19. Հանձնաժողովի կողմից գանձված ֆինանսական միջոցների հատկացումը գործողությանը	44
Հոդված 20. Հիմնադրման եւ բնակության իրավունքը.....	44
Հոդված 21. Հարկային եւ մաքսային դրույթներն ու արտարժույթի փոխանակման կարգավորումը.....	45
Հոդված 22. Գաղտնիությունը.....	45
Հոդված 23. Ուսումնասիրությունների օգտագործումը	46
Հոդված 24. Գործընկերոջ եւ Հանձնաժողովի միջեւ խորհրդակցությունը	47
Հոդված 25. Սույն Ֆինանսավորման համաձայնագրի փոփոխումը	47
Հոդված 26. Սույն Ֆինանսավորման համաձայնագրի գործողության կասեցումը	49
Հոդված 27. Սույն Ֆինանսավորման համաձայնագրի գործողության դադարեցումը	51
Հոդված 28. Վեճերի կարգավորումը	52

Մաս 1. Դրույթներ, որոնք կիրառելի են այն գործողությունների նկատմամբ, որոնց դեպքում Գործընկերը պատվիրատուն է

Հոդված 1. Ընդհանուր սկզբունքները

1.1. 1-ին մասի նպատակն է սահմանել Գործընկերոջ կողմից իրագործման ենթակա առաջադրանքները՝ անուղղակի կառավարման մասով, ինչպես նկարագրված է I հավելվածում (Տեխնիկական եւ վարչական դրույթներ), եւ սահմանել Գործընկերոջ եւ Հանձնաժողովի իրավունքներն ու պարտավորություններն այդ առաջադրանքներն իրագործելիս:

1-ին մասը վերաբերում է այն առաջադրանքներին, որոնք առնչվում են ԵՄ օժանդակությանը՝ առանձին կամ Գործընկերոջ կամ երրորդ կողմի ֆինանսական միջոցների հետ զուգակցված, եթե այդպիսի միջոցները ներդրվում են համաֆինանսավորման շրջանակներում, այն է՝ համախմբվում են:

Այդ առաջադրանքները ներառում են գնումների, դրամաշնորհների պայմանագրերի եւ օժանդակության համաձայնագրերի շնորհման ընթացակարգերի իրականացումը որպես պատվիրատու հանդես եկող Գործընկերոջ կողմից, ինչպես նաեւ դրա արդյունքում գնումների, դրամաշնորհների տրամադրման պայմանագրերի եւ օժանդակության համաձայնագրերի շնորհումը, ստորագրումը եւ կատարումը: Սույն Ֆինանսավորման համաձայնագրի առաջին մասի նպատակներից ելնելով՝ դրամաշնորհների տրամադրման պայմանագրերին արված ցանկացած հղում վերաբերում է նաեւ օժանդակության համաձայնագրին, եւ դրամաշնորհի շահառուներին արված ցանկացած հղում վերաբերում է նաեւ այն կազմակերպություններին, որոնք ստորագրել են օժանդակության համաձայնագրերը:

Որոշակի առաջադրանքների կատարման համար Գործընկերոջ կառավարությանը կամ վարչական կառուցվածքին առնչվող եւ

I հավելվածում (Տեխնիկական եւ վարչական դրույթներ) նշված մարմինների նշանակումը չի որակվում որպես ենթապատվիրակում: Նման մարմինները պետք է հարգեն որպես պատվիրատու հանդես եկող Գործընկերոջ համար 1-ին մասում սահմանված իրավունքներն ու պարտավորությունները, մինչդեռ միաժամանակ Գործընկերն ամբողջությամբ պատասխանատու է սույն Ֆինանսավորման համաձայնագրով սահմանված պարտավորությունների կատարման համար: Ֆինանսավորման համաձայնագրում Գործընկերոջը կատարված հղումները նաեւ վերաբերում են այդ մարմիններին:

Որպես պատվիրատու, Գործընկերը գործում է մասնակի պատվիրակման շրջանակներում, բացառությամբ այն դեպքի, երբ այն գործում է Ծրագրի նախահաշվի կանխավճարային բաղադրիչի կամ Գործընկերոջ կողմից կառավարվող ակտիվների համախմբի շրջանակներում:

- Մասնակի պատվիրակման դեպքում Գործընկերը հանդես է գալիս որպես պատվիրատու՝ գնումների պայմանագրերի, դրամաշնորհի պայմանագրերի համար, մինչդեռ Հանձնաժողովը նախապես վերահսկում է պայմանագրերի շնորհման բոլոր ընթացակարգերը եւ կատարում է բոլոր հարակից վճարումները կատարողներին եւ դրամաշնորհի շահառուներին.
- Ծրագրի նախահաշվի կանխավճարային բաղադրիչի շրջանակներում Գործընկերը հանդես է գալիս որպես պատվիրատու՝ գնումների ու դրամաշնորհի պայմանագրերի համար, մինչդեռ այն որոշված սահմաններում կարող է իրականացնել գնումների եւ դրամաշնորհի տրամադրման ընթացակարգեր՝ Հանձնաժողովի սահմանափակ նախնական հսկողությամբ կամ առանց դրա, եւ կատարել վճարումներ կատարողներին եւ դրամաշնորհի շահառուներին, ինչպես նաեւ վճարումներ անմիջական աշխատանքի համատեքստում:

- Գործընկերոջ կողմից կառավարվող ակտիվների համախմբի շրջանակներում Գործընկերը հանդես է գալիս որպես պատվիրատու՝ գնումների ու դրամաշնորհի պայմանագրերի համար, մինչդեռ Հանձնաժողովը չի իրականացնում պայմանագրերի շնորհման որեւէ ընթացակարգի նախնական հսկողություն, իսկ Գործընկերը կատարում է բոլոր հարակից վճարումները կատարողներին եւ դրամաշնորհի շահառուներին:

Եթե Գործընկերն ԱԿԽ երկրների խմբից է, եւ գործողությունը ֆինանսավորվում է ԶԵՀ-ի կողմից՝ Հատուկ պայմանների 1.1 հոդվածի համաձայն, ապա իրագործման ենթակա առաջադրանքները 35(1) հոդվածի 6-րդ ենթապարբերության «գ»-«ժա» կետերում եւ ԱԿԽ-ԵՀ գործընկերության համաձայնագրի IV հավելվածի 35(2) հոդվածում թվարկվածներն են:

Եթե Գործընկերն ԱԵՏ (Անդրծովյան երկրներ եւ տարածքներ) պետություն է, եւ գործողությունը ֆինանսավորվում է ԶԵՀ-ի կողմից՝ Հատուկ պայմանների 1.1 հոդվածի համաձայն, ապա առաջադրված առաջադրանքների իրագործումը պետք է նաեւ համապատասխանի Խորհրդի 2013 թվականի նոյեմբերի 25-ի՝ Եվրոպական միության հետ Անդրծովյան երկրների եւ տարածքների ասոցացման վերաբերյալ թիվ 2013/755/ԵՄ որոշման (Անդրծովյան ասոցացման վերաբերյալ որոշում) 86(3) հոդվածի պայմաններին:

- 1.2. Գործընկերը պատասխանատու է սույն Ֆինանսավորման համաձայնագրով սահմանված պարտավորությունների կատարման համար, նույնիսկ եթե նա որոշակի առաջադրանքների իրականացումը պատվիրակում է I հավելվածով (Տեխնիկական եւ վարչական դրույթներ) նախատեսված այլ մարմինների: Հանձնաժողովին, մասնավորապես, իրավունք է վերապահվում կասեցնելու վճարումները ու կասեցնելու եւ (կամ) դադարեցնելու սույն Ֆինանսավորման համաձայնագիրն այն անձանց գործողությունների, անգործության եւ (կամ) համապատասխան հանգամանքների հիման վրա, որոնց պատվիրակվել է առաջադրանքների կատարումը:

1.3. Գործընկերը ստեղծում է գործուն ու արդյունավետ ներքին հսկողության համակարգ եւ ապահովում է դրա գործունեությունը: Գործընկերը պահպանում է ողջամիտ ֆինանսական կառավարման, թափանցիկության ու խտրականության բացառման սկզբունքները եւ խուսափում է շահերի բախման իրավիճակներից:

Շահերի բախում առկա է այն դեպքում, երբ որեւէ պատասխանատու անձի կողմից գործառույթների անկողմնակալ եւ օբյեկտիվ իրականացումը վտանգվում է ընտանիքի, զգացմունքների, քաղաքական հայացքների կամ ազգային պատկանելության պատճառով, տնտեսական շահի կամ որեւէ այլ ուղղակի կամ անուղղակի անձնական շահի դեպքում:

Ներքին հսկողության համակարգը գործընթաց է, որը նպատակաուղղված է գործուն, արդյունավետ ու ծախսարդյունավետ գործառնությունների իրականացման, հաշվետվությունների արժանահավատության, ակտիվների ու տվյալների պաշտպանության, խարդախության եւ օրինախախտումների կանխման, բացահայտման ու շտկման եւ ֆինանսական գործառնության օրինականությանն ու օրինաչափությանն առնչվող ռիսկերի պատշաճ կառավարման համար հիմնավոր երաշխիքներ ապահովելուն՝ հաշվի առնելով աշխատանքների երկարաժամկետությունը, ինչպես նաեւ համապատասխան վճարումների բնույթը:

Մասնավորապես, եթե Գործընկերը վճարումները կատարում է ծրագրի նախահաշվի կանխավճարային բաղադրիչին համապատասխան կամ Գործընկերոջ կողմից կառավարվող ակտիվների համախմբի շրջանակներում, ապա լիազորող պաշտոնատար անձի եւ հաշվապահի գործառույթները տարանջատվում են եւ երկուստեք անհամատեղելի են, եւ Գործընկերը կիրառում է հաշվապահական համակարգ, որն ապահովում է ճշգրիտ, ամբողջական, վստահելի եւ ժամանակին տրամադրվող տեղեկություններ:

1.4. Բացառությամբ այն դեպքերի, երբ գնումների պայմանագրերի եւ դրամաշնորհի պայմանագրերի շնորհման համար Գործընկերը կիրառում է իր սեփական ընթացակարգերն ու ստանդարտ փաստաթղթերը (Գործընկերոջ կողմից կառավարվող ակտիվների համախմբի դեպքում՝ նաեւ ակտիվների համախմբի դոնորների կողմից համաձայնեցված)՝ Գործընկերը պայմանագրերի շնորհման ընթացակարգերն իրականացնում է եւ դրանց արդյունքում պայմանագրերն ու համաձայնագրերը կնքում է սույն Ֆինանսավորման համաձայնագրի լեզվով:

1.5. Գործընկերը ձեռնարկում է անհրաժեշտ միջոցներ՝ իրեն հանձնարարված աշխատանքների կամ սույն գործողության շրջանակներում այլ աշխատանքների համար՝ ԵՄ-ի կողմից ֆինանսավորման տեսանելիությունն ապահովելու նպատակով: Այս միջոցները սահմանվում են I հավելվածով (Տեխնիկական եւ վարչական դրույթներ) կամ հետագայում համաձայնեցվում են Գործընկերոջ եւ Հանձնաժողովի միջեւ:

Հաղորդակցության եւ տեղեկությունների վերաբերյալ այդ միջոցները պետք է համապատասխանեն Հանձնաժողովի կողմից սահմանված եւ հրապարակված՝ «ԵՄ արտաքին գործողությունների համար նախատեսված հաղորդակցության եւ տեսանելիության պահանջներ» ձեռնարկին, որն ուժի մեջ է այդ միջոցների իրականացման պահին:

1.6. Մասնակի պատվիրակման եւ Ծրագրի նախահաշվի կանխավճարային բաղադրիչի շրջանակներում Գործընկերը, կատարման ժամկետի ավարտից սկսած, 5 տարով պահում է սույն Ֆինանսավորման համաձայնագիրն ուժի մեջ մտնելու օրվանից հետո կամ ավելի վաղ ամսաթվից Հատուկ պայմանների 6-րդ հոդվածով սահմանված՝ ծախսերի կատարումը թույլատրելու օրվանից հետո կազմված համապատասխան բոլոր ֆինանսական եւ պայմանագրային օժանդակ փաստաթղթերը, մասնավորապես հետեւյալը.

Գնումների ընթացակարգեր՝

- ա. նախնական գնահատման հայտարարությունը, որը պարունակում է գնումների հայտարարությունը հրապարակելու վերաբերյալ ապացույց եւ շտկումների ցանկ.
- բ. նախաորակավորված մասնակիցներին ընտրող մասնագետների նշանակումը.
- գ. նախաորակավորված մասնակիցների ցուցակի վերաբերյալ հաշվետվությունը (ներառյալ հավելվածները) եւ դիմումները.
- դ. նախաորակավորման հայտարարության հրապարակման վերաբերյալ ապացույցը.
- ե. վերջնացուցակում չընդգրկված թեկնածուներին ուղարկված նամակները.
- զ. մրցույթի հրավերը կամ համարժեք փաստաթուղթը.
- է. մրցույթի փաթեթը, այդ թվում՝ հավելվածները, պարզաբանումները, հանդիպումների արձանագրությունները, հրապարակման ապացույցը.
- ը. գնահատման հանձնաժողովի նշանակումը.
- թ. մրցույթի բացման հաշվետվությունը, ներառյալ՝ հավելվածները.
- ժ. գնահատման/բանակցությունների հաշվետվությունը՝ ներառյալ հավելվածները եւ ստացված հայտերը¹
- ժա. ծանուցագիրը.
- ժբ. օժանդակ փաստաթղթերը.
- ժգ. պայմանագիր ներկայացնելու վերաբերյալ ուղեկցող նամակը.

¹ Մրցույթում հաղթող չճանաչված հայտերի հեռացումը գնումների ընթացակարգի դադարեցումից հինգ տարի հետո:

- ժդ. հաղթող չճանաչված թեկնածուներին ուղարկված նամակները.
 - ժե. պայմանագրի շնորհման/չեղյալ հայտարարելու մասին ծանուցումը, ներառյալ՝ հրապարակման ապացույցը.
 - ժզ. ստորագրված պայմանագրերը, փոփոխությունները, լրացումները եւ համապատասխան թղթակցությունը:
- Հայտերի ներկայացման հրավերները եւ դրամաշնորհների ուղղակի տրամադրումը՝
- ա. գնահատման հանձնաժողովի նշանակումը.
 - բ. բացման եւ վարչական հարցերով հաշվետվությունը, ներառյալ՝ հավելվածներն ու ստացված դիմումները².
 - գ. հայեցակարգային փաստաթղթի գնահատմանը հաջորդող նամակները հաղթող ճանաչված եւ հաղթող չճանաչված դիմումատուներին.
 - դ. հայեցակարգային փաստաթղթի գնահատման հաշվետվությունը.
 - ե. ամբողջական դիմումի գնահատման հաշվետվությունը կամ բանակցությունների հաշվետվությունը՝ համապատասխան հավելվածների հետ.
 - զ. համապատասխանության ստուգումը եւ օժանդակ փաստաթղթերը.
 - է. ամբողջական դիմումի գնահատմանը հաջորդող՝ հաղթող ճանաչված եւ չճանաչված դիմումատուներին ուղարկված նամակները՝ հաստատված պահուստային ցուցակի հետ.
 - ը. դրամաշնորհի պայմանագիր ներկայացնելու վերաբերյալ ուղեկցող նամակը.

² Մրցույթում հաղթող չճանաչված հայտերի հեռացումը դրամաշնորհի տրամադրման ընթացակարգի դադարեցումից երեք տարի հետո:

թ. շնորհման/չեղյալ հայտարարելու մասին ծանուցումը՝ հրապարակման ապացույցի հետ.

ժ. ստորագրված պայմանագրերը, փոփոխությունները, լրացումները եւ համապատասխան թղթակցությունը:

1.7. Գործընկերն ապահովում է անձնական տվյալների պատշաճ պաշտպանությունը: Անձնական տվյալներ նշանակում է նույնականացված կամ նույնականացման ենթակա ֆիզիկական անձին վերաբերող ցանկացած տեղեկություն:

Անձնական տվյալները պետք է՝

- մշակվեն տվյալների սուբյեկտի համար օրինական եւ արդար, ինչպես նաեւ թափանցիկ ձեով.
- հավաքվեն կոնկրետ, հստակ եւ իրավաչափ նպատակներով եւ հետագայում չմշակվեն այդ նպատակներին չհամապատասխանող որեւէ եղանակով.
- լինեն համարժեք, համապատասխան եւ սահմանափակված այն շրջանակով, որն անհրաժեշտ է մշակման նպատակների համար.
- լինեն ճշգրիտ, եւ անհրաժեշտության դեպքում, թարմացվեն.
- մշակվեն այնպես, որ ապահովվի անձնական տվյալների անվտանգության համապատասխան մակարդակը. եւ
- պահվեն այնպիսի եղանակով, որը թույլ կտա նույնականացնել տվյալների սուբյեկտներին՝ չգերազանցելով այն ժամանակահատվածը, որն անհրաժեշտ է անձնական տվյալները մշակելու նպատակների համար: 16.1 հոդվածի համաձայն՝ Գործընկերոջ կողմից պահվող փաստաթղթերում ներառված անձնական տվյալները պետք է վերացվեն 16.1 հոդվածով սահմանված ժամկետը լրանալուն պես:

Անձնական տվյալների մշակմանն առնչվող ցանկացած գործողություն, ինչպես, օրինակ՝ հավաքելը, ամրագրելը, կազմակերպելը, պահպանելը, հարմարեցնելը կամ վերափոխելը, վերականգնելը, համաձայնեցնելը, օգտագործելը, տարածելը, ջնջելը կամ ոչնչացնելը, հիմնված է Գործընկերոջ կանոնների եւ ընթացակարգերի վրա եւ իրականացվում է միայն այնքանով, որքանով դա անհրաժեշտ է սույն Ֆինանսավորման համաձայնագրի կատարման համար:

Մասնավորապես, Գործընկերը ձեռնարկում է համապատասխան տեխնիկական եւ կազմակերպական անվտանգության միջոցներ, որոնք առնչվում են այդպիսի ցանկացած գործողության հատուկ ռիսկերին եւ տվյալ ֆիզիկական անձին վերաբերող տեղեկության բնույթին, որպեսզի՝

- ա) կանխի չլիազորված անձի կողմից այնպիսի համակարգչային համակարգերից օգտվելը, որոնց միջոցով իրականացվում են այդպիսի գործողություններ, մասնավորապես՝ տվյալների կրիչների չթույլատրված ընթերցում, արտագրում, փոփոխում կամ վերացում, տվյալների չթույլատրված մուտքագրում, ինչպես նաեւ պահպանվող տեղեկությունների չթույլատրված տարածում, վերափոխում կամ ջնջում.
- բ) ապահովի, որ SS համակարգի՝ այդպիսի գործողություններ կատարող լիազորված օգտագործողները կարողանան օգտվել միայն այն տեղեկություններից, որոնցից նրանց թույլատրված է օգտվել.
- գ) իր կազմակերպական կառուցվածքը մշակի այնպես, որ այն բավարարի վերոնշյալ պահանջները:

Հոդված 2. Գործընկերոջ կողմից պայմանագրերը եւ համաձայնագրերը ստորագրելու վերջնաժամկետը

2.1. Գնումների պայմանագրերը եւ դրամաշնորհի պայմանագրերը պետք է ստորագրվեն սույն Ֆինանսավորման համաձայնագրի գործառնական իրականացման ժամկետի ընթացքում:

Բազում դոնորներ ունեցող Գործողություն իրականացնելիս գնումների պայմանագրերը եւ դրամաշնորհի պայմանագրերը պետք է կնքվեն Հատուկ պայմաններով կամ ծրագրի նախահաշվի կանխավճարային բաղադրիչի համար սահմանված վերջնաժամկետում:

Այն դեպքում, երբ Գործողությունը բազում դոնորներ ունեցող Գործողություն չէ, գնումների պայմանագրերը եւ դրամաշնորհի պայմանագրերը պետք է կնքվեն սույն Ֆինանսավորման համաձայնագիրն ուժի մեջ մտնելու պահից ամենաուշը երեք տարվա ընթացքում:

Սույն Ֆինանսավորման համաձայնագրի՝ ԵՄ օժանդակության չափն ավելացնող փոփոխությունից բխող՝ գնումների լրացուցիչ պայմանագրերը եւ դրամաշնորհի լրացուցիչ պայմանագրերը պետք է ստորագրվեն սույն Ֆինանսավորման համաձայնագրի՝ այդ փոփոխությունն ուժի մեջ մտնելու պահից ամենաուշը երեք տարվա ընթացքում, կամ բազում դոնորներ ունեցող Գործողության դեպքում՝ պայմանագիր կնքելու ֆիքսված վերջնաժամկետում:

Բազում դոնորներ չունեցող Գործողությունների համար այդ եռամյա վերջնաժամկետը չի կարող երկարաձգվել՝ բացառությամբ այն դեպքերի, երբ Գործողությունը ֆինանսավորվում է ԶԵՀ-ի կողմից: Նման դեպքերում երկարաձգումը սահմանվում է Հատուկ պայմանների 6-րդ հոդվածով:

2.2. Այնուամենայնիվ, հետեւյալ գործարքները կարող են կնքվել գործառնական իրականացման ժամկետում՝ ցանկացած պահի՝

- ա. արդեն իսկ ստորագրված՝ գնումների պայմանագրերի եւ դրամաշնորհի պայմանագրերի փոփոխությունները.
 - բ. գնումների առանձին պայմանագրեր, որոնք կնքվում են գնումների գործող պայմանագրերի վաղաժամկետ դադարեցումից հետո.
 - գ. աուդիտին եւ գնահատմանը վերաբերող պայմանագրերը, որոնք կարող են նաեւ ստորագրվել փակման ժամկետի ընթացքում.
 - դ. 5.1 հոդվածում նշված գործառնական ծախսերը.
- 2.3. 2.1 հոդվածում նշված վերջնաժամկետները լրանալուց հետո Հանձնաժողովի կողմից չեղարկվում է Գործընկերոջը վստահված հարակից այն գործողությունների ֆինանսական հաշվեկշիռը, որոնց վերաբերյալ պայմանագրեր պատշաճորեն չեն ստորագրվել:
- 2.4. Նման չեղարկումը չի կիրառվում 2.2(գ) հոդվածում նշված՝ աուդիտի եւ գնահատման համար նախատեսված ֆինանսական միջոցների կամ 2.2(դ) հոդվածում նշված գործառնական ծախսերի նկատմամբ:
- Նույն կերպ, այդ չեղարկումը չի կիրառվում չնախատեսված ծախսերը հոգալու համար նախատեսված միջոցների ֆինանսական հաշվեկշռի կամ 2.2(բ) հոդվածում նշված՝ պայմանագրի վաղաժամկետ դադարեցումից հետո կրկին հասանելի ֆինանսական միջոցների նկատմամբ, որոնք երկուսն էլ կարող են օգտագործվել 2.2 հոդվածում նշված պայմանագրերը ֆինանսավորելու նպատակով:

Հոդված 3. Բացառումը եւ վարչական պատասխանատվության միջոցները

3.1. Բացառման չափանիշները

- 3.1.1. Գնումների եւ դրամաշնորհի պայմանագրերի շնորհմանն առնչվող՝ Հանձնաժողովի կողմից սահմանված եւ հրապարակված ընթացակարգերն

ու ստանդարտ փաստաթղթերը կիրառելիս Գործընկերը համապատասխանաբար պետք է ապահովի, որ ԵՄ-ի կողմից ֆինանսավորվող գնումների եւ դրամաշնորհի ոչ մի պայմանագիր չկնքվի տնտեսավարող սուբյեկտի կամ դրամաշնորհի համար դիմող անձի հետ, եթե այդ տնտեսավարող սուբյեկտն անձամբ կամ ում ներկայացնելու, որոշում կայացնելու կամ ում նկատմամբ հսկողություն իրականացնելու լիազորություն ունեցող անձը հայտնվել է Հանձնաժողովի կողմից սահմանված համապատասխան ընթացակարգերով եւ ստանդարտ փաստաթղթերով նախատեսված բացառություն կազմող հանգամանքներից մեկում:

3.1.2. Գնումների եւ դրամաշնորհի պայմանագրերի շնորհմանն առնչվող սեփական (Գործընկերոջ կողմից կառավարվող ակտիվների համախմբի դեպքում՝ նաեւ ակտիվների համախմբի դոնորների կողմից համաձայնեցված) ընթացակարգերն ու ստանդարտ փաստաթղթերը կիրառելիս Գործընկերը, իր ներպետական օրենսդրությանը համապատասխան, ընդունում է միջոցներ՝ ապահովելու, որ ԵՄ-ի կողմից ֆինանսավորվող՝ գնումների կամ դրամաշնորհի ոչ մի պայմանագիր չշնորհվի տնտեսավարող սուբյեկտին կամ դրամաշնորհի համար դիմող անձին, եթե Գործընկերը տեղեկանում է, որ՝

ա) այդ անձանց կամ նրանց ներկայացնելու, նրանց վերաբերող որոշում ընդունելու կամ վերահսկելու լիազորություններ ունեցող անձանց նկատմամբ վերջնական դատավճիռ կամ վարչական գործով վերջնական վճիռ է կայացվել խարդախության, կոռուպցիայի, հանցավոր համագործակցության մեջ մասնակցության, փողերի լվացման, ահաբեկչական հանցագործությունների, երեխաների աշխատանքի կամ մարդկանց թրաֆիքինգի համար.

բ) այդ անձանց կամ նրանց ներկայացնելու, նրանց վերաբերող որոշում ընդունելու կամ վերահսկելու լիազորություններ ունեցող անձանց

վերաբերյալ՝ նկատմամբ վերջնական դատավճիռ, կամ վարչական գործով վերջնական վճիռ է կայացվել ԵՄ-ի ֆինանսական շահի վրա բացասաբար ազդող օրինախախտում կատարելու համար.

- գ) այդ անձինք մեղավոր են ճանաչվել որպես ընթացակարգին մասնակցելու պարտադիր պայման պահանջվող տեղեկատվությունը սխալ տրամադրելու կամ այդ տեղեկատվությունը չտրամադրելու համար. կամ
- դ) այդ անձանց նկատմամբ վերջնական դատավճիռ կամ վարչական գործով վերջնական վճիռ է կայացվել, ըստ որի հաստատվել է, որ այդ անձինք այլ պետության տարածքում ստեղծել են մարմին՝ նպատակ ունենալով շրջանցել այն ֆինանսական, սոցիալական կամ ցանկացած այլ իրավական պարտավորությունները, որոնց կիրառումը պարտադիր է այն երկրում, որտեղ իրավաբանական անձը գրանցվել է, որտեղ գտնվում է դրա կառավարման կենտրոնական մարմինը կամ գործունեության հիմնական վայրը.
- ե) դրանք ստեղծվել են վերելում՝ «դ» կետում ներկայացված եւ վերջնական դատավճռում կամ վարչական գործով վերջնական վճռում սահմանված նպատակով:

Գործընկերը, հարկ եղած դեպքում եւ իր սեփական պատասխանատվությամբ, կարող է հաշվի առնել Հանձնաժողովի՝ Վաղ հայտնաբերման եւ բացառման համակարգում [Early Detection and Exclusion System] ներառված տեղեկությունները՝ գնումների եւ դրամաշնորհի պայմանագրերը շնորհելիս: Տեղեկություններից օգտվելու հնարավորությունը կարող է տրամադրվել համակարգման մարմնի (մարմինների) միջոցով կամ Հանձնաժողով ուղարկվող հաղորդագրության միջոցով (Եվրոպական հանձնաժողով, Բյուջեի հարցերով գլխավոր տնօրինություն, Հանձնաժողովի հաշվապահ, BRE2-13/505, B-1049, Բյույսել, Բելգիա եւ BUDG-C01-EXCL-

DB@ec.europa.eu էլեկտրոնային հասցեով՝ պատճենն ուղարկելով նաեւ Հանձնաժողովի՝ Հատուկ պայմանների 3-րդ հոդվածում նշված հասցեով): Հանձնաժողովը կարող է հրաժարվել վճարումներ կատարել բացառման հանգամանքներում հայտնված կատարողին կամ դրամաշնորհի շահառուին:

3.2. Տեղեկություններ փոխանակելու պարտավորությունը

Գործընկերը տեղեկացնում է Հանձնաժողովին, եթե տնտեսավարող սուբյեկտը կամ դրամաշնորհի համար դիմողը գտնվում է 3.1 հոդվածում նշված իրավիճակում կամ կատարել է օրինախախտումներ եւ խարդախություն կամ թույլ է տվել իր պայմանագրային պարտավորությունների էական խախտում:

3.3. Վարչական պատասխանատվության միջոցները

Եթե Գործընկերն I հավելվածում նշված առաջադրանքներն իրագործելիս տեղեկանում է 3.1 հոդվածով նախատեսված իրավիճակներից որեւէ մեկի մասին, ապա Գործընկերն իր ներպետական օրենսդրությամբ սահմանված կարգով տնտեսավարող սուբյեկտի կամ դրամաշնորհի համար դիմողի նկատմամբ կիրառում է գնումների կամ դրամաշնորհի տրամադրման իր հետագա ընթացակարգերին մասնակցությունից բացառում եւ (կամ) տվյալ պայմանագրի արժեքին համարժեք ֆինանսական տույժ: Նման ֆինանսական տույժերը կամ բացառումները կիրառվում են մրցակցային դատավարության հիման վրա՝ ապահովելով համապատասխան անձի պաշտպանության իրավունքը:

Գործընկերը կարող է ազատվել առաջին կետով նախատեսված պարտավորություններից, եթե՝

- Գործընկերոջ ներպետական օրենսդրությամբ չի թույլատրվում բացառման եւ (կամ) ֆինանսական տույժի կիրառումը.
- ԵՄ-ի ֆինանսական շահերի պաշտպանության համար պահանջվում է Գործընկերոջ ներքին ընթացակարգերի հետ անհամատեղելի վերջնաժամկետների ընթացքում վարչական պատասխանատվության միջոցի կիրառումը.
- վարչական պատասխանատվության միջոցի կիրառման համար պահանջվում է Գործընկերոջ առկա միջոցներից ավելի միջոցների մոբիլիզացում.
- վերջինիս ներպետական օրենսդրությամբ թույլ չի տրվում տնտեսավարող սուբյեկտին բացառել ԵՄ-ի կողմից ֆինանսավորվող դրամաշնորհի տրամադրման բոլոր ընթացակարգերին մասնակցությունից:

Այսպիսի դեպքերում Գործընկերը Հանձնաժողովին ծանուցում է իր այդ խոչընդոտի մասին: Հանձնաժողովը կարող է որոշել բացառում կիրառել ԵՄ-ի կողմից ֆինանսավորվող դրամաշնորհի տրամադրման հետագա ընթացակարգերին մասնակցությունից եւ (կամ) կիրառել տվյալ պայմանագրի ընդհանուր արժեքի 2-ից 10 %- ի չափով ֆինանսական տույժ:

Հոդված 4. Մասնակի պատվիրակումը

Տրամադրման ընթացակարգերը

4.1. Առաջադրանքներն իրագործվում են Գործընկերոջ կողմից՝ տվյալ ընթացակարգն սկսելու պահին ուժի մեջ գտնվող՝ Հանձնաժողովի կողմից սահմանված եւ հրապարակված՝ գնումների պայմանագրերի եւ դրամաշնորհի պայմանագրերի շնորհման ընթացակարգերին ու ստանդարտ փաստաթղթերին համապատասխան:

Նախապես իրականացվող (ex ante) հսկողությունը

4.2. Նախապես իրականացվող հսկողությունը թույլատրելու համար Գործընկերը Հանձնաժողովի հաստատմանն է ներկայացնում մրցույթին մասնակցության փաթեթները եւ հայտերի ներկայացման հրավերներին առնչվող փաստաթղթերը՝ մինչեւ մրցույթի հրավերներ եւ հայտերի ներկայացման հրավերներ ներկայացնելը: Նույն կերպ Գործընկերը հրավիրում է Հանձնաժողովին մրցույթների եւ հայտերի բացմանը եւ Հանձնաժողովին է տրամադրում ստացված մրցույթների եւ հայտերի պատճենները: Գործընկերը Հանձնաժողովին ծանուցում է մրցույթների եւ հայտերի ուսումնասիրման արդյունքների մասին եւ Հանձնաժողովի հաստատմանն է ներկայացնում դրամաշնորհի տրամադրման հայտը, ինչպես նաեւ գնումների պայմանագրերի եւ դրամաշնորհի պայմանագրերի նախագծերը:

Գնումների պայմանագրերի եւ դրամաշնորհի պայմանագրերի կատարման ընթացքում Գործընկերը Հանձնաժողովի նախնական հաստատմանն է ներկայացնում նաեւ հավելվածների նախագծերը եւ կից վարչական ակտերի նախագծերը:

Գործընկերը հրավիրում է Հանձնաժողովին ժամանակավոր եւ վերջնական ընդունման համար:

Հաշվետվությունը/Կառավարման հայտարարագիրը

4.3. Հատուկ պայմանների 5-րդ հոդվածով նախատեսված լինելու դեպքում Գործընկերոջն առաջադրված առաջադրանքների իրագործման մասին հաշվետվությունը պետք է համապատասխանի III հավելվածում ներկայացված ձեւանմուշին, իսկ կառավարման հայտարարագիրը պետք է համապատասխանի IV հավելվածում ներկայացված ձեւանմուշին: Այս դեպքում աուդիտի՝ միջազգայնորեն ընդունված ստանդարտներին համապատասխան իրականացված՝ կառավարման հայտարարագրի

վերաբերյալ անկախ արտաքին աուդիտի եզրակացություն ներկայացնելը պարտադիր չէ, քանի որ այս գործողության աուդիտներն իրականացնում է Հանձնաժողովը: Այս աուդիտների միջոցով կստուգվեն կառավարման հայտարարագրում տեղ գտած պնդումների ճշմարտացիությունը եւ դրանց հիմքում ընկած գործարքների օրինականությունն ու օրինաչափությունը:

Վճարման ընթացակարգերը

4.4. Գործընկերը Հանձնաժողովին է տրամադրում հաստատված վճարման պահանջագրերը հետեւյալ ժամկետներում՝ սկսած վճարման պահանջագիրը ստանալու օրվանից՝ չհաշված վճարման ժամկետի կասեցման ժամանակահատվածները՝

ա) գնման պայմանագրում եւ դրամաշնորհի պայմանագրում նշված նախնական ֆինանսավորման դեպքում՝

i) 15 օրացուցային օր՝ բյուջեից ֆինանսավորվող գործողության համար.

ii) 30 օրացուցային օր՝ ԶԵՀ-ի կողմից ֆինանսավորվող գործողության համար.

բ) 45 օրացուցային օր՝ այլ վճարումների համար:

Հանձնաժողովը գործում է 4.9 եւ 4.10 հոդվածներին համապատասխան՝ գնման պայմանագրով եւ դրամաշնորհի պայմանագրերով վճարման համար նախատեսված ժամկետին համապատասխան ժամանակահատվածի ընթացքում, որում չեն ներառվում վերոնշյալ վերջնաժամկետները:

4.5. Կատարողից կամ դրամաշնորհի շահառուից վճարման պահանջագիր ստանալուց հետո Գործընկերը տեղեկացնում է Հանձնաժողովին այն ստանալու մասին եւ անմիջապես ուսումնասիրում է, թե արդյոք պահանջն ընդունելի է, այսինքն՝ արդյոք այն պարունակում է այդ կատարողի կամ

դրամաշնորհի շահառուի նույնականացումը, խնդրո առարկա պայմանագիրը կամ համաձայնագիրը, գումարը, արժույթը եւ ամսաթիվը: Եթե Գործընկերը հանգում է այն եզրակացության, որ պահանջն անընդունելի է, ապա մերժում է այն եւ տեղեկացնում է կատարողին կամ դրամաշնորհի շահառուին այդ մերժման եւ դրա պատճառների մասին՝ պահանջն ստանալու պահից 30 օրվա ընթացքում: Գործընկերն այդ մերժման եւ դրա պատճառների մասին տեղեկացնում է նաեւ Հանձնաժողովին:

4.6. Ընդունելի վճարման պահանջագիր ստանալուց հետո Գործընկերն ուսումնասիրում է, թե արդյոք վճարումը ենթակա է կատարման, այսինքն՝ արդյոք կատարվել են վճարումը հիմնավորող բոլոր պայմանագրային պարտավորությունները, ներառյալ՝ անհրաժեշտության դեպքում, հաշվետվության ուսումնասիրությունը: Եթե Գործընկերը հանգում է այն եզրակացության, որ վճարումը ենթակա չէ կատարման, ապա տեղեկացնում է կատարողին կամ դրամաշնորհի շահառուին դրա եւ դրա պատճառների մասին: Այդ տեղեկությունն ուղարկելը կասեցնում է վճարման ժամկետը: Հանձնաժողովն ստանում է ուղարկված այդ տեղեկության պատճենը: Հանձնաժողովը նաեւ տեղեկացվում է կատարողի կամ դրամաշնորհի շահառուի պատասխանի կամ ուղղիչ գործողության մասին: Այդ պատասխանով կամ գործողությամբ, որն ուղղված է իր պայմանագրային պարտավորությունների հետ դրա անհամապատասխանությունը շտկելուն, վերսկսվում է վճարման ժամկետը: Գործընկերն ուսումնասիրում է այդ պատասխանը կամ գործողությունը՝ սույն պարբերության համաձայն:

4.7. Եթե Հանձնաժողովն անհամաձայնություն է հայտնում Գործընկերոջ՝ վճարման ենթակա չլինելու վերաբերյալ եզրակացությանը, ապա այդ մասին տեղեկացնում է Գործընկերոջը: Գործընկերը վերանայում է իր դիրքորոշումը եւ եթե հանգում է այն եզրակացության, որ վճարումը ենթակա է վճարման, ապա այդ մասին տեղեկացնում է կատարողին կամ դրամաշնորհի

շահառուին: Վճարման ժամկետի կասեցումը վերացվում է այս տեղեկությունն ուղարկելուց հետո: Գործընկերը նաև տեղեկացնում է Հանձնաժողովին: Գործընկերն այնուհետև գործում է 4.8 հոդվածով նախատեսված կարգով:

Եթե Գործընկերոջ եւ Հանձնաժողովի միջև անհամաձայնությունը շարունակվում է, ապա Հանձնաժողովը կարող է վճարել հաշիվ-ապրանքագրի գումարի չվիճարկվող մասը, եթե այն հստակորեն սահմանազատված է վիճարկվող գումարից: Հանձնաժողովը տեղեկացնում է Գործընկերոջը եւ կատարողին կամ դրամաշնորհի շահառուին այս մասնակի վճարման մասին:

4.8. Եթե Գործընկերը հանգում է այն եզրակացության, որ վճարումը ենթակա է կատարման, ապա վճարման պահանջագիրը եւ անհրաժեշտ բոլոր ուղեկցող փաստաթղթերն ուղարկում է Հանձնաժողով՝ հաստատման եւ վճարման նպատակով: Այն տրամադրում է նկարագիր այն մասին, թե քանի օր է մնացել մինչեւ վճարման ժամկետը լրանալը, եւ այդ ժամկետի կասեցման բոլոր ժամանակահատվածների մասին:

4.9. Վճարման պահանջագիրը 4.8 հոդվածին համապատասխան ուղարկելուց հետո, եթե Հանձնաժողովը հանգում է այն եզրակացության, որ վճարումը ենթակա չէ կատարման, ապա դրա եւ դրա պատճառների մասին տեղեկացնում է Գործընկերոջը, ինչպես նաև կատարողին կամ դրամաշնորհի շահառուին: Կատարողին կամ դրամաշնորհի շահառուին տեղեկացնելը կհանգեցնի վճարման ժամկետի կասեցմանը՝ կնքված պայմանագրով նախատեսված կարգով: Գործընկերը տնօրինում է կատարողի կամ դրամաշնորհի շահառուի պատասխանը կամ ուղղիչ գործողությունը՝ 4.6 հոդվածին համապատասխան:

4.10. Եթե Գործընկերը եւ Հանձնաժողովը հանգում են այն եզրակացության, որ վճարումը ենթակա է կատարման, ապա Հանձնաժողովը կատարում է վճարումը:

4.11. Եթե վճարումն ուշացնելու համար տոկոսը ենթակա է վճարման կատարողին կամ դրամաշնորհի շահառուին, ապա այն բաշխվում է Գործընկերոջ եւ Հանձնաժողովի միջեւ 4.4 հոդվածով սահմանված ժամկետները գերազանցող ուշացման օրերին համամասնորեն՝ պահպանելով հետեւյալ ժամկետները՝

ա) Գործընկերոջ կողմից օգտագործված օրերի թիվը հաշվարկվում է 4.6 հոդվածում նշված ընդունելի վճարման պահանջագրի գրանցման օրվանից մինչեւ Հանձնաժողովին 4.8 հոդվածում նշված պահանջագիրն ուղարկելու օրը եւ Հանձնաժողովի կողմից 4.9 հոդվածում նշված տեղեկությունը տրամադրելու օրվանից մինչեւ 4.8 հոդվածում նշված՝ պահանջագրի հաջորդ ուղարկումը Հանձնաժողով: Վճարման ժամկետի կասեցման ոչ մի ժամանակահատված չի հաշվարկվում.

բ) Հանձնաժողովի կողմից օգտագործված օրերի թիվը հաշվարկվում է 4.8 հոդվածում նշված՝ պահանջագիրը Գործընկերոջ կողմից ուղարկվելու օրվան հաջորդող օրվանից մինչեւ վճարման օրը եւ ուղարկելու օրվանից մինչեւ Գործընկերոջը 4.9 հոդվածին համապատասխան տեղեկացնելու օրը:

4.12. Վերոնշյալ ընթացակարգով չնախատեսված ցանկացած հանգամանք լուծվում է Գործընկերոջ եւ Հանձնաժողովի միջեւ համագործակցության ոգով՝ վերոնշյալ դրույթների անալոգիայով՝ միեւնույն ժամանակ հարգելով Գործընկերոջ պայմանագրային հարաբերությունները կատարողի կամ դրամաշնորհի շահառուի հետ:

Նպատակահարմար լինելու դեպքում մի կողմը մյուս կողմի խնդրանքով համագործակցում է վճարման պահանջագրի գնահատման համար օգտակար տեղեկություններ տրամադրելու հարցում, նույնիսկ մինչեւ վճարման պահանջագրի պաշտոնական ուղարկումն առաջին կողմին կամ դրա վերադարձն առաջին կողմի կողմից:

4.13. Գնման պայմանագիրը կամ դրամաշնորհի պայմանագիրը, որը որեւէ վճարում կատարելու համար հիմք չի հանդիսացել այն ստորագրելուց հետո՝ երկու տարվա ընթացքում, ինքնաբերաբար դադարում է գործել, իսկ դրա ֆինանսավորումը չեղարկվում է՝ բացառությամբ դատարանում կամ արբիտրաժային մարմիններում վեճերի դեպքի:

Հոդված 5. Ծրագրի նախահաշվի կանխավճարային բաղադրիչը

Կիրառումը

5.1. Ծրագրի նախահաշիվն այն փաստաթուղթն է, որով սահմանվում են իրականացման ենթակա միջոցառումների ծրագիրը եւ պահանջվող մարդկային ու նյութական ռեսուրսները, համապատասխան բյուջեն եւ տեխնիկական ու վարչական բնույթի մանրամասն կարգավորումները՝ սույն Ֆինանսական համաձայնագրի գործառնական իրականացման ժամկետի ընթացքում այդ գործառնական աշխատանքներն իրականացնելու համար:

Ֆինանսավորման համաձայնագրի իրականացումն ապահովող ծրագրի նախահաշվում պետք է պահպանվեն ծրագրի նախահաշիվներին առնչվող եւ Հանձնաժողովի կողմից սահմանված ընթացակարգերը եւ ստանդարտ փաստաթղթերը, որոնք ուժի մեջ են տվյալ ծրագրի նախահաշիվն ընդունվելու պահին:

Ծրագրի նախահաշվով այդ գործառնական աշխատանքներն իրականացնող մարմինը կարող է լինել հենց Գործընկերոջ կենտրոնական կառավարությունը (կենտրոնական գործառնություններ) կամ հանրային իրավունքի կամ մասնավոր իրավունքի ոլորտի լիազորված՝ հանրային ծառայություն իրականացնող մարմինը (պետական լիազորված գործառնություններ) կամ բացառապես ՋԵՀ-ի շրջանակներում՝ մասնավոր իրավունքի ոլորտի՝ հանրային ծառայություն չիրականացնող մարմինը՝

ծառայությունների մատուցման պայմանագրի հիման վրա (մասնավոր լիազորված գործառնություններ):

Ծրագրի նախահաշիվը պարունակում է կանխավճարային բաղադրիչ եւ կարող է պարունակել հատուկ հանձնառությունների բաղադրիչ:

Ծրագրի հատուկ հանձնառությունների բաղադրիչի համաձայն կիրառվում է 4-րդ հոդվածը:

Ծրագրի նախահաշվի կանխավճարային բաղադրիչի համաձայն՝ իրականացնող մարմինը կարող է, սահմանված շեմերին համապատասխան, գնումների եւ դրամաշնորհի տրամադրման ընթացակարգերն իրականացնել առանց Հանձնաժողովի՝ նախապես իրականացվող հսկողության կամ նախապես իրականացվող սահմանափակ հսկողությամբ եւ վճարումներ կատարել կատարողներին ու դրամաշնորհի շահառուներին, ինչպես նաեւ անմիջական աշխատանքի համատեքստում:

Անմիջական աշխատանքը վերաբերում է այն գործառնական աշխատանքներին, որոնք իրականացնող մարմինը կատարում է՝ անմիջականորեն օգտագործելով իր կողմից վարձված անձնակազմը եւ (կամ) առկա միջոցները (մեքենաներ, սարքավորում, այլ միջոցներ):

Իրականացնող մարմնի կողմից կատարված գործառնական ծախսերը կարող են թույլատրելի լինել ԵՄ ֆինանսավորման համար՝ ծրագրի նախահաշվի կանխավճարային բաղադրիչի համաձայն: Այդ դեպքում դրանք թույլատրելի են ԵՄ ֆինանսավորման համար սույն Ֆինանսավորման համաձայնագրի կատարման ամբողջ ժամկետի ընթացքում, եթե ծախսերի թույլատրելիության ավելի վաղ ժամկետ սահմանված չէ Հատուկ պայմանների 6-րդ հոդվածով: Գործառնական ծախսերն իրականացնող մարմնի այն ծախսերն են, որոնք արվում են իրականացման ենթակա առաջադրանքներն իրագործելիս եւ ներառում են տեղական անձնակազմը, կոմունալ ծառայությունները (օրինակ՝ ջուր, գազ եւ էլեկտրականություն),

շենքերի վարձակալումը, սպառման առարկաները, պահպանումը, կարճաժամկետ գործուղումները եւ տրանսպորտային միջոցների վառելիքը: Դրանք չեն ներառում տրանսպորտային միջոցների կամ այլ սարքավորումների գնումները կամ շահագործման այլ աշխատանքներ: Նման սովորական գործառնական ծախսերը կարող են գանձվել կամ վճարվել իրականացնող մարմնի սեփական ընթացակարգերի համաձայն:

Տրամադրման ընթացակարգերը

5.2. Ծրագրի նախահաշվի կանխավճարային բաղադրիչի համաձայն՝ իրականացնող մարմինը կարող է մասամբ կամ ամբողջությամբ իրականացնել գնումների եւ դրամաշնորհի պայմանագրերի շնորհման ընթացակարգերը՝ իր սեփական ընթացակարգերի եւ ստանդարտ փաստաթղթերի համաձայն՝ պայմանով, որ Հանձնաժողովը նախապես ապացույց ձեռք բերի առ այն, որ Գործընկերոջ իրականացնող մարմինը՝

- ապահովում է գործուն եւ արդյունավետ ներքին հսկողության համակարգի գործունեությունը, եւ
- կիրառում է գնումների եւ (կամ) դրամաշնորհի համապատասխան կանոններ եւ ընթացակարգեր:

Եթե նման ապացույցներ ձեռք չեն բերվում, ապա գնումների եւ դրամաշնորհի պայմանագրերի շնորհման եւ տրամադրման ընթացակարգերն իրականացվում են իրականացնող մարմնի կողմից՝ տվյալ ընթացակարգն սկսելու պահին ուժի մեջ գտնվող, Հանձնաժողովի կողմից սահմանված եւ հրապարակված ընթացակարգերին ու ստանդարտ փաստաթղթերին համապատասխան:

Նախապես իրականացվող (ex ante) հսկողությունը

5.3. Կանխավճարային բաղադրիչի համաձայն, եթե ծրագրի նախահաշվի տեխնիկական եւ վարչական համաձայնագրերով այլ բան նախատեսված չէ, ապա իրականացնող մարմինը Հանձնաժողովի նախնական հաստատմանն է ներկայացնում գնումների այն պայմանագրերի շնորհման վերաբերյալ որոշմանն առնչվող մրցույթի փաթեթներն ու հայտերը, որոնց արժեքը գերազանցում է 100 000 եվրոն, ինչպես նաեւ դրամաշնորհի այն պայմանագրերի շնորհման վերաբերյալ որոշումներին առնչվող դիմումների ու հայտերի մասով ուղեցույցը, որոնք համապատասխանում են Հանձնաժողովի կողմից սահմանված եւ հրապարակված ընթացակարգերին ու ստանդարտ փաստաթղթերին:

Սույն Ընդհանուր պայմանների 1.6 հոդվածով սահմանված՝ փաստաթղթերը պահպանելու պարտավորությունից բացի՝ Գործընկերը նույն ժամանակահատվածում պահպանում է համապատասխան բոլոր ֆինանսական եւ պայմանագրային օժանդակ փաստաթղթերը:

Կառավարման հայտարարագիրը

5.4. Գործընկերն ամեն տարի՝ մինչեւ Հատուկ պայմանների 6-րդ հոդվածով սահմանված օրը, Հանձնաժողով է ներկայացնում Գործընկերոջ կողմից ստորագրված, IV հավելվածում ներկայացված ձեւանմուշով կազմված կառավարման տարեկան հայտարարագիրը:

Այս դեպքում աուդիտի՝ միջազգայնորեն ընդունված ստանդարտներին համապատասխան իրականացված՝ կառավարման հայտարարագրի վերաբերյալ անկախ արտաքին աուդիտի եզրակացություն ներկայացնելը պարտադիր չէ, քանի որ այս գործողության աուդիտներն իրականացնում է Հանձնաժողովը: Այս աուդիտների միջոցով կստուգվեն կառավարման հայտարարագրում տեղ գտած պնդումների ճշմարտացիությունը եւ դրանց հիմքում ընկած գործարքների օրինականությունն ու օրինաչափությունը:

Վճարումները

5.5. Բոլոր Կողմերի կողմից ծրագրի նախահաշիվն ստորագրվելուց հետո Հանձնաժողովը նախնական ֆինանսավորման առաջին վճարումը փոխանցում է 60 օրացուցային օրվա ընթացքում, եթե ծրագրի նախահաշիվը ֆինանսավորվում է ԶԵՀ-ի կողմից, եւ 30 օրացուցային օրվա ընթացքում, եթե այն ֆինանսավորվում է ԵՄ-ի բյուջեից:

Հանձնաժողովը կատարում է հետագա նախնական ֆինանսավորման վճարումները վճարման պահանջագիրը եւ դրա հաշվետվություններն ստանալուց եւ հաստատելուց հետո՝ 60 օրացուցային օրվա ընթացքում:

Վճարումն ուշացնելու համար տոկոսը ենթակա է վճարման՝ կիրառելի Ֆինանսական կանոնակարգին համապատասխան: Վճարումները կատարելու ժամկետը կարող է կասեցվել Հանձնաժողովի կողմից՝ վերը նշված ժամանակահատվածում ցանկացած պահի տեղեկացնելով Գործընկերոջն այն մասին, որ վճարման պահանջագիրը չի կարող բավարարվել՝ գումարը վճարման ենթակա չլինելու կամ համապատասխան օժանդակ փաստաթղթերը ներկայացված չլինելու պատճառով: Եթե Հանձնաժողովին հայտնի է դառնում այնպիսի տեղեկություն, որը կասկածի տակ է դնում վճարման պահանջագրում առկա ծախսերի թույլատրելիությունը, ապա Հանձնաժողովը կարող է կասեցնել վճարման ժամկետը հետագա ստուգման, այդ թվում՝ տեղում ստուգում իրականացնելու համար, որպեսզի նախքան վճարումը համոզվի, որ այդ ծախսն իսկապես թույլատրելի է: Գործընկերը հնարավորինս շուտ տեղեկացվում է կասեցման եւ դրա պատճառների մասին: Վճարման ժամկետը վերսկսվում է, երբ բացակայող օժանդակ փաստաթղթերը ներկայացվում են, կամ վճարման պահանջագիրը շտկվում է:

5.6. Հանձնաժողովը գումարը փոխանցում է Հանձնաժողովի կողմից ընդունված ֆինանսական հաստատությունում բացված բանկային հաշվին:

5.7. Գործընկերը երաշխավորում է, որ Հանձնաժողովի կողմից վճարված ֆինանսական միջոցները հնարավոր կլինի նույնականացնել այդ բանկային հաշվում:

5.8. Անհրաժեշտության դեպքում եվրոյով կատարված փոխանցումները փոխարկվում են Գործընկերոջ ազգային արժույթով այն դեպքում, երբ վճարումները պետք է կատարվեն Գործընկերոջ կողմից՝ Գործընկերոջ կողմից վճարումը կատարելու օրվա դրությամբ բանկում գործող փոխարժեքով:

Հոդված 6. Գործընկերոջ կողմից կառավարվող ակտիվների համախումբը

Կիրառումը

6.1. Ակտիվների համախումբ կառավարող Գործընկերը կարող է համապատասխան լինել այդ ակտիվների համախմբին կատարվող ԵՄ օժանդակության համար՝ պայմանով, որ Հանձնաժողովը նախապես ձեռք բերի ապացույցներ առ այն, որ Գործընկերոջ կառավարող անձը՝

- ապահովում է գործուն ու արդյունավետ ներքին հսկողության համակարգի գործունեությունը.
- կիրառում է այնպիսի հաշվապահական համակարգ, որով ապահովվում է ճշգրիտ, ամբողջական եւ վստահելի տեղեկությունները ժամանակին տրամադրելու հնարավորություն.
- ենթակա է անկախ արտաքին աուդիտի, որն իրականացվում է տվյալ կազմակերպությունից կամ անձից ֆունկցիոնալ առումով անկախ աուդիտի ծառայության կողմից՝ աուդիտի՝ միջազգայնորեն ընդունված ստանդարտներին համապատասխան.

- կիրառում է համապատասխան կանոններ եւ ընթացակարգեր գնումների եւ դրամաշնորհների համար.
- ապահովում է ստացողների վերաբերյալ տեղեկությունների հետագա հրապարակում. եւ
- անձնական տվյալների պատշաճ պաշտպանություն:

Տրամադրման ընթացակարգերը

6.2. Ինչ վերաբերում է Գործընկերոջ կողմից կառավարվող ակտիվների համախմբին ԵՄ-ի կողմից տրամադրված օժանդակությանը, Գործընկերոջ տարածքում կառավարող մարմինն առաջադրանքներն իրականացնում է գնումների եւ դրամաշնորհի պայմանագրերի շնորհման համար իր սեփական ընթացակարգերին եւ ստանդարտ փաստաթղթերին համապատասխան կամ դոկորների կողմից համաձայնեցված ընթացակարգերին եւ ստանդարտ փաստաթղթերին համապատասխան:

Իրականացումը

6.3. Ինչ վերաբերում է Գործընկերոջ կողմից կառավարվող ակտիվների համախմբին ԵՄ-ի կողմից տրամադրված օժանդակությանը, սույն Ընդհանուր պայմաններում արդեն սահմանված իրավունքներից եւ պարտավորություններից բացի, Ֆինանսավորման համաձայնագրի V հավելվածում նշված լրացուցիչ կանոնները կիրառվում են Գործընկերոջ նկատմամբ՝ ակտիվների համախմբին ԵՄ-ի կողմից տրամադրված օժանդակությունն իրականացնելու համար:

Հոդված 7. Գործընկերոջ կողմից գնումների եւ դրամաշնորհի պայմանագրերի վերաբերյալ տեղեկությունների հրապարակումը

7.1. Գործընկերը պարտավորվում է յուրաքանչյուր գնման եւ դրամաշնորհի պայմանագրի համար, որի պատվիրատուն է նա ըստ 5-րդ հոդվածում նշված՝ ծրագրի նախահաշվի կանխավճարային բաղադրիչի եւ 6-րդ հոդվածում նշված ակտիվների համախմբի, ամեն տարի իր կայքէջի հատուկ եւ հեշտ հասանելի մասում հրապարակել դրա բնույթը եւ նպատակը, կատարողի (կատարողների՝ համատեղ գործունեության (կոնսորցիումի) դեպքում) կամ դրամաշնորհի շահառուի (դրամաշնորհի շահառուների՝ բազմաշահառու դրամաշնորհի դեպքում) անվանումը եւ գտնվելու վայրը, ինչպես նաեւ պայմանագրի գումարը:

Ֆիզիկական անձի գտնվելու վայրը Վիճակագրության համար տարածքային միավորների անվանացանկի (NUTS) 2-րդ մակարդակին համապատասխանող տարածքն է: Իրավաբանական անձի գտնվելու վայրը նրա հասցեն է:

Եթե այսպիսի հրապարակումը համացանցում հնարավոր չէ, ապա տեղեկությունները պետք է հրապարակվեն ցանկացած այլ հնարավոր եղանակով, այդ թվում՝ Գործընկերոջ պաշտոնական տեղեկագրում:

Հատուկ պայմանների 6-րդ հոդվածով ամրագրվում է հրապարակման վայրի տեղը՝ համացանցում կամ այլ եղանակով. Հանձնաժողովի կայքէջի հատուկ մասում նշվում է, թե որտեղ է այն հրապարակված:

7.2. Առավել կարիքավոր ֆիզիկական անձանց տրվող կրթական աջակցությունն ու ուղղակի ֆինանսական աջակցությունը հրապարակվում են անանուն եւ հավաքական կերպով՝ ըստ ծախսերի կատեգորիայի:

Ֆիզիկական անձանց անունները փոխարինվում են «ֆիզիկական անձ»-ով՝ հրապարակումից երկու տարի հետո: Իրավաբանական անձի անվանումը,

որը ներառում է այդ իրավաբանական անձի հետ առնչվող ֆիզիկական անձի անունը, համարվում է ֆիզիկական անձի անուն:

Ֆիզիկական անձանց անունների հրապարակման պահանջը չի գործում, եթե այդպիսի հրապարակումը նրանց հիմնարար իրավունքները խախտելու կամ առետրային շահերին վնասելու վտանգ է ներկայացնում:

Գործընկերը ֆիզիկական անձանց վերաբերյալ հրապարակման ենթակա տվյալների ցանկը առաջարկվող՝ հրապարակման պահանջը չգործելու դեպքերի հիմնավորման հետ ներկայացնում է Հանձնաժողով, որը պետք է նախապես հաստատի այդ ցանկը: Անհրաժեշտության դեպքում Հանձնաժողովը լրացնում է ֆիզիկական անձի գտնվելու վայրը՝ NUTS-ի 2-րդ մակարդակին համապատասխան տարածքի սահմաններում:

7.3. Գնումների եւ դրամաշնորհի՝ հաշվետու ժամանակաշրջանում կնքված (այսինքն՝ Գործընկերոջ եւ կատարողի կամ դրամաշնորհի շահառուի կողմից ստորագրված) պայմանագրերի հրապարակումը տեղի է ունենում հաշվետվությունը Հատուկ պայմանների 6-րդ հոդվածին համապատասխան ներկայացնելու օրվանից հետո՝ վեց ամսվա ընթացքում:

7.4. Պայմանագրերի հրապարակման պահանջը կարող է չկատարվել, եթե այդպիսի հրապարակումը կատարողների կամ դրամաշնորհի շահառուների առետրային շահերին վնասելու վտանգ է ներկայացնում: Գործընկերն այդպիսի հիմնավորումներով ցուցակ է ներկայացնում Հանձնաժողով, որը պետք է նախնական թույլտվություն տա հրապարակման պահանջը չկատարելուն:

7.5. Եթե Հանձնաժողովը 4-րդ հոդվածի համաձայն վճարումներ է կատարում կատարողներին կամ դրամաշնորհի շահառուներին, ապա ապահովում է գնումների պայմանագրերի եւ դրամաշնորհի պայմանագրերի վերաբերյալ տեղեկությունների հրապարակումը՝ իր կանոններին համապատասխան:

Հոդված 8. Ֆինանսական միջոցների գանձումը

8.1. Գործընկերը ձեռնարկում է ցանկացած համապատասխան միջոց՝ պատշաճորեն չվճարված ֆինանսական միջոցները գանձելու համար:

Պատշաճորեն չվճարված եւ Գործընկերոջ կողմից գանձված ֆինանսական միջոցները, գնումների եւ դրամաշնորհի տրամադրման ընթացակարգերի հիման վրա տրամադրված ֆինանսական երաշխիքներից ստացված գումարները, Գործընկերոջ կողմից նշանակված ֆինանսական տույժերից ստացված գումարները, ինչպես նաեւ Գործընկերոջը վճարման ենթակա վնասի փոխհատուցման գումարները վերադարձվում են Հանձնաժողովին:

8.2. Չսահմանափակելով Գործընկերոջ՝ պատշաճորեն չվճարված ֆինանսական միջոցները գանձելու՝ վերը նշված պարտավորությունը՝ Գործընկերը համաձայնում է, որ Հանձնաժողովը կարող է, կիրառելի Ֆինանսական կանոնակարգի եւ սույն Ֆինանսավորման համաձայնագրի դրույթներին համապատասխան, պաշտոնապես սահմանել գումար, որը պատշաճորեն չի վճարվել 1-ին մասի համաձայն ֆինանսավորված գնումների պայմանագրերի եւ դրամաշնորհի պայմանագրերի շրջանակներում, եւ Գործընկերոջ անունից սկսել դրա գանձման գործընթացը ցանկացած միջոցով, այդ թվում՝ կատարողից կամ դրամաշնորհի շահառուից գանձման ենթակա գումարն ուղղելով ԵՄ-ի նկատմամբ ունեցած իր որեւէ պահանջի մարմանը եւ իրավասու դատարանների միջոցով բռնագանձելով:

8.3. Այդ նպատակով Գործընկերը Հանձնաժողովին տրամադրում է անհրաժեշտ բոլոր փաստաթղթերն ու տեղեկությունները: Սույնով Գործընկերը լիազորում է Հանձնաժողովին իրականացնել գանձումը՝ մասնավորապես այն կատարողի կամ դրամաշնորհի շահառուի գրավն իրացնելով, որի համար Գործընկերը պատվիրատու է, կամ գանձման ենթակա ֆինանսական միջոցներն ուղղելով Գործընկերոջ՝ որպես պատվիրատուի կողմից կատարողին կամ դրամաշնորհի շահառուին վճարման ենթակա եւ ԵՄ-ի կողմից սույն կամ այլ Ֆինանսավորման համաձայնագրով ֆինանսավորվող գումարներին կամ իրավասու դատարանների միջոցով բռնագանձելով:

8.4. Հանձնաժողովը Գործընկերոջը տեղեկացնում է, որ գանձման վարույթ է հարուցվել (այդ թվում՝ անհրաժեշտության դեպքում, ազգային դատարանում):

8.5. Եթե Գործընկերն այն անձի շահառուն է, որի հետ Հանձնաժողովն օժանդակության համաձայնագիր է կնքել, ապա Հանձնաժողովը կարող է Գործընկերոջից գանձել այն ֆինանսական միջոցները, որոնք վճարման ենթակա են այդ անձին, բայց որոնք այդ անձն ինքնուրույն ի վիճակի չի եղել գանձելու:

Հոդված 9. Գնումների եւ դրամաշնորհի պայմանագրերի համաձայն ներկայացվող ֆինանսական պահանջները

Գործընկերը պարտավորվում է Հանձնաժողովի հետ խորհրդակցել նախքան կատարողի կամ դրամաշնորհի շահառուի կողմից ներկայացված եւ Գործընկերոջ կողմից ամբողջությամբ կամ մասամբ հիմնավորված համարվող փոխհատուցման պահանջի վերաբերյալ ցանկացած որոշում կայացնելը: Ֆինանսական հետեւանքների համար պատասխանատվությունը կարող է կրել միայն ԵՄ-ն, եթե միայն Հանձնաժողովը տվել է իր նախնական թույլտվությունը: Այդպիսի նախնական թույլտվությունն անհրաժեշտ է նաեւ այն ֆինանսական միջոցների ցանկացած օգտագործման համար, որոնց մասով սույն Ֆինանսավորման համաձայնագրի ներքո պարտավորություն է ստանձնվել պայմանագրերի կամ համաձայնագրերի հետ կապված վեճերից բխող ծախսերը ծածկելու առնչությամբ:

Հոդված 10. Գերաժախսերը եւ դրանց ֆինանսավորման եղանակները

10.1. Գործընկերոջ կողմից իրականացվող աշխատանքների բյուջեի հոդվածների գծով առանձին գերաժախսերը ծածկվում են ընդհանուր բյուջեում միջոցների վերաբաշխմամբ՝ սույն Ընդհանուր պայմանների 25-րդ հոդվածին համապատասխան:

10.2. Գործընկերոջ կողմից իրականացվող աշխատանքների համար նախատեսված գումարի գերաժախսի վտանգի առկայության դեպքում Գործընկերն անմիջապես տեղեկացնում է Հանձնաժողովին եւ հայցում վերջինիս նախնական թույլտվությունը՝ գերաժախսը ծածկելու համար ծրագրվող ուղղիչ աշխատանքների վերաբերյալ՝ առաջարկելով կրճատել աշխատանքները կամ ներգրավել սեփական կամ այլ՝ ոչ ԵՄ միջոցներ:

10.3. Եթե աշխատանքները չեն կարող կրճատվել, կամ եթե գերաժախսը չի կարող ծածկվել Գործընկերոջ սեփական կամ այլ միջոցներով, ապա Հանձնաժողովը կարող է Գործընկերոջ կողմից պատշաճ հիմնավորված պահանջի հիման վրա ԵՄ-ի միջոցներից լրացուցիչ ֆինանսավորում տրամադրելու մասին որոշում կայացնել: Եթե Հանձնաժողովը նման որոշում է կայացնում, ապա լրացուցիչ ծախսերը, չհակասելով ԵՄ համապատասխան կանոններին եւ ընթացակարգերին, ֆինանսավորվում են Հանձնաժողովի կողմից սահմանվելիք լրացուցիչ ֆինանսական օժանդակության տրամադրման միջոցով: Սույն Ֆինանսավորման համաձայնագիրը համապատասխանաբար փոփոխվում է:

Մաս 2. Բյուջետային աջակցության նկատմամբ կիրառվող դրույթներ

Հոդված 11. Քաղաքականության մշակման հարցերով երկխոսությունը

Գործընկերը եւ ԵՄ-ն պարտավորվում են սույն Ֆինանսավորման համաձայնագրի իրականացման վերաբերյալ համապատասխան մակարդակով կանոնավոր կառուցողական երկխոսություն իրականացնել:

Եթե Գործընկերն ԱԿԽ երկրների խմբից է, եւ սույն գործողությունը ֆինանսավորվում է ԶԵՀ-ի կողմից՝ Հատուկ պայմանների 1.1 հոդվածի համաձայն, ապա այդ երկխոսությունը կարող է ԱԿԽ-ԵՀ գործընկերության համաձայնագրի 8-րդ հոդվածով նախատեսված ավելի ընդգրկուն քաղաքական երկխոսության մաս կազմել:

Հոդված 12. Պայմանների համապատասխանության ստուգումը եւ հատկացումները

12.1. Հանձնաժողովն I հավելվածով (Տեխնիկական եւ վարչական դրույթներ) սահմանված կարգով ստուգում է բյուջետային աջակցության բաղադրիչի տրանշների վճարման պայմանների համապատասխանությունը:

Եթե Հանձնաժողովը հանգում է այն եզրակացության, որ վճարման պայմանները չեն բավարարվում, ապա այն Գործընկերոջը, առանց անհարկի ուշացումների, տեղեկացնում է այդ մասին:

12.2. Գործընկերոջ կողմից ներկայացված հատկացումների պահանջագրերը թույլատրելի են ԵՄ-ի ֆինանսավորման համար, եթե դրանք համապատասխանում են I հավելվածով (Տեխնիկական եւ վարչական դրույթներ) սահմանված դրույթներին, եւ եթե դրանք ներկայացվում են գործառնական իրականացման ժամկետում:

12.3. Գործընկերը բյուջետային աջակցության բաղադրիչի բոլոր հատկացումների դեպքում արտարժույթի փոխանակման վերաբերյալ իր ազգային կարգավորումները կիրառում է ոչ խտրական ձևով:

Հոդված 13. Բյուջետային աջակցության թափանցիկությունը

Սույնով Գործընկերը համաձայնում է, որ Հանձնաժողովը հրապարակի, այդ թվում՝ էլեկտրոնային եղանակով, սույն Ֆինանսավորման համաձայնագիրը եւ դրա ցանկացած փոփոխություն, ինչպես նաեւ բյուջետային աջակցության վերաբերյալ այն հիմնական տեղեկությունները, որոնք Հանձնաժողովը նպատակահարմար է համարում: Այդպիսի հրապարակումը չի պարունակում որեւէ տվյալ, որով խախտվում են անձնական տվյալների պաշտպանության նկատմամբ կիրառվող ԵՄ օրենքները:

Հոդված 14. Բյուջետային աջակցության գանձումը

Բյուջետային աջակցության բոլոր հատկացումները կամ դրանց մի մասը կարող են գանձվել Հանձնաժողովի կողմից՝ պատշաճորեն հաշվի առնելով համաչափության սկզբունքը, եթե Հանձնաժողովը պարզում է, որ վճարումը նպատակին չի ծառայել Գործընկերոջ կողմից թույլ տրված լուրջ օրինախախտման պատճառով, մասնավորապես, եթե Գործընկերը ներկայացրել է ոչ հավաստի կամ ոչ ճշգրիտ տեղեկություններ, կամ եթե առկա է կոռուպցիա կամ խարդախություն:

**Մաս 3. Սույն գործողության նկատմամբ ամբողջությամբ՝
կառավարման ձեւից անկախ կիրառելի դրույթներ**

**Հոդված 15. Կատարման ժամկետը եւ պայմանագիր կնքելու
վերջնաժամկետը**

15.1. Սույն Ֆինանսավորման համաձայնագրի կատարման ժամանակահատվածը ներառում է երկու ժամկետ՝

- գործառնական իրականացման ժամկետ, երբ կատարվում են գործողության գործառնական աշխատանքները: Այս ժամկետն սկսվում է սույն Ֆինանսավորման համաձայնագիրն ուժի մեջ մտնելուն պես կամ Հատուկ պայմաններով սահմանված ամսաթվին եւ ավարտվում է փակման ժամկետի մեկնարկով.
- փակման ժամկետ, որի ընթացքում իրականացվում են վերջնական աուդիտ եւ գնահատում, իսկ սույն Ֆինանսավորման համաձայնագրի իրականացման պայմանագրերը եւ ծրագրի նախահաշիվը տեխնիկապես եւ ֆինանսապես համարվում են կատարված: Այս ժամկետի տեւողությունը սահմանված է Հատուկ պայմանների 2.3 հոդվածով: Այն սկսում է գործառնական իրականացման ժամկետի ավարտից հետո:

Այս ժամկետներն արտացոլվում են սույն Ֆինանսավորման համաձայնագրի իրականացման ընթացքում Գործընկերոջ եւ Հանձնաժողովի կողմից կնքման ենթակա համաձայնագրերում՝ մասնավորապես օժանդակության համաձայնագրերում եւ գնումների ու դրամաշնորհի պայմանագրերում:

15.2. Գործառնական աշխատանքներին վերաբերող ծախսերը թույլատրելի են ԵՄ-ի ֆինանսավորման համար միայն այն դեպքում, երբ դրանք կատարվել են գործառնական իրականացման ժամկետի ընթացքում. այն ծախսերը, որոնք կատարվել են սույն Ֆինանսավորման համաձայնագիրն ուժի մեջ մտնելուց

առաջ, թույլատրելի չեն ԵՄ-ի ֆինանսավորման համար, եթե Հատուկ պայմանների 6-րդ հոդվածով այլ բան նախատեսված չէ: Վերջնական աուդիտների եւ գնահատման, փակման աշխատանքների եւ 5.1 հոդվածում նշված գործառնական ծախսերի հետ կապված ծախսերը թույլատրելի են մինչեւ փակման ժամկետի ավարտը:

15.3. ԵՄ օժանդակությունից հետո առաջացած գումարային մնացորդն ինքնաբերաբար չեղարկվում է ոչ ուշ, քան կատարման ժամկետի ավարտից վեց ամիս հետո:

15.4. Բացառիկ եւ պատշաճ հիմնավորված դեպքերում կարող է ներկայացվել գործառնական իրականացման ժամկետի կամ փակման ժամկետի, ինչպես նաեւ համապատասխանաբար կատարման ժամկետի երկարաձգման մասին պահանջ: Համաձայնության գալու դեպքում Ֆինանսավորման համաձայնագիրը համապատասխանաբար փոփոխվում է:

15.5. Սույն Ընդհանուր պայմանների 2-րդ հոդվածը կիրառվում է Հանձնաժողովի՝ որպես պատվիրատուի կողմից կնքված գնումների պայմանագրերի, դրամաշնորհի պայմանագրերի եւ օժանդակության համաձայնագրերի նկատմամբ՝ բացառությամբ 2.1 հոդվածի վերջին ենթապարբերության:

Հոդված 16. Հանձնաժողովի, Խարդախության դեմ պայքարի եվրոպական գրասենյակի (ԽՊԵԳ) եւ Աուդիտորների եվրոպական դատարանի կողմից իրականացվող վերահսկողությունն ու ստուգումները

16.1. Գործընկերն օժանդակում եւ աջակցում է այն վերահսկողությանը եւ ստուգումներին, որոնք իրականացվում են Հանձնաժողովի, ԽՊԵԳ-ի եւ Աուդիտորների եվրոպական դատարանի կողմից՝ նրանց խնդրանքով:

Գործընկերը համաձայնում է, որ Հանձնաժողովը, ԽՊԵԳ-ը եւ Աուդիտորների եվրոպական դատարանն իրականացնեն փաստաթղթային

եւ տեղում ստուգումներ առ այն, թե ինչպես է օգտագործվել սույն Ֆինանսավորման համաձայնագրի ներքո իրականացվող աշխատանքների համար ԵՄ-ի տրամադրած ֆինանսավորումը, իսկ անհրաժեշտության դեպքում նաեւ համալիր աուդիտ՝ հաշվարկները հիմնավորող օժանդակ փաստաթղթերի եւ հաշվապահական հաշվառման փաստաթղթերի ու աշխատանքների ֆինանսավորմանն առնչվող ցանկացած այլ փաստաթղթի հիման վրա՝ սույն Ֆինանսավորման համաձայնագրի գործողության ամբողջ ընթացքում եւ կատարման ժամկետի ավարտից հետո՝ հինգ տարվա ընթացքում:

16.2. Գործընկերը նաեւ համաձայնում է, որ ԽՊԵԳ-ը, ԵՄ իրավունքով սահմանված ընթացակարգերին համապատասխան, իրականացնի տեղում ստուգումներ եւ վերահսկողություն՝ ԵՄ ֆինանսական շահերը խարդախությունից եւ այլ օրինախախտումներից պաշտպանելու համար:

Այդ նպատակով Գործընկերը պարտավորվում է Հանձնաժողովի, ԽՊԵԳ-ի եւ Աուդիտորների եվրոպական դատարանի պաշտոնատար անձանց եւ նրանց լիազորված գործակալների համար հասանելի դարձնել այն տարածքներն ու շինությունները, որտեղ իրականացվում են սույն Ֆինանսավորման համաձայնագրով ֆինանսավորվող գործողությունները, ներառյալ՝ նրանց համակարգչային համակարգերը եւ այդ գործողությունների տեխնիկական ու ֆինանսական կառավարմանն առնչվող ցանկացած այլ փաստաթուղթ եւ համակարգիչ մուտքագրված տվյալ, ինչպես նաեւ ձեռնարկել նրանց աշխատանքին օժանդակելու համար անհրաժեշտ բոլոր միջոցները: Հանձնաժողովի, ԽՊԵԳ-ի եւ Աուդիտորների եվրոպական դատարանի լիազորված գործակալների համար հասանելիությունն ապահովվում է երրորդ կողմերից խիստ գաղտնիության պայմանով՝ չսահմանափակելով հանրային իրավունքից բխող՝ նրանց նկատմամբ կիրառվող պարտավորությունները: Փաստաթղթերը պետք է լինեն հասանելի եւ ներկայացվեն այնպես, որ դրանց ստուգումը հեշտ լինի

իրականացնել, իսկ Գործընկերը պարտավոր է տեղեկացնել Հանձնաժողովին, ԽՊԵԳ-ին կամ Աուդիտորների եվրոպական դատարանին դրանց պահման ստույգ վայրի մասին:

16.3. Վերոնշյալ ստուգումներն ու աուդիտները կիրառվում են նաեւ կատարողների, դրամաշնորհի շահառուների, օժանդակության համաձայնագրեր ստորագրած կազմակերպությունների նկատմամբ եւ ԵՄ-ից ֆինանսավորում ստացած ենթակատարողների նկատմամբ:

16.4. Գործընկերը տեղեկացվում է Հանձնաժողովի, ԽՊԵԳ-ի կամ Աուդիտորների եվրոպական դատարանի կողմից նշանակված գործակալների կողմից տեղում իրականացվող ստուգումների մասին:

Հոդված 17. Գործընկերոջ խնդիրները օրինախախտումների, խարդախության եւ կոռուպցիայի դեմ պայքարում

17.1. Գործընկերն անհապաղ տեղեկացնում է Հանձնաժողովին իր ուշադրությանը ներկայացված ցանկացած խնդրի մասին, որն օրինախախտման, խարդախության կամ կոռուպցիայի վերաբերյալ կասկած է հարուցում, եւ դրանք կարգավորելու ուղղությամբ ձեռնարկված կամ նախատեսված ցանկացած միջոցի մասին:

17.2. Գործընկերն ապահովում եւ պարբերաբար ստուգում է, որ բյուջեի միջոցներով ֆինանսավորվող գործողությունները կատարվեն արդյունավետորեն եւ ճիշտ իրականացվեն: Այն համապատասխան միջոցներ է ձեռնարկում օրինախախտումներն ու խարդախությունը կանխելու, հայտնաբերելու եւ վերացնելու եւ, հարկ եղած դեպքում, քրեական հետապնդում հարուցելու եւ անհարկի վճարված միջոցները գանձելու նպատակով:

«Օրինախախտում» նշանակում է սույն Ֆինանսավորման համաձայնագրի, կատարման պայմանագրերի եւ ծրագրի նախահաշվի կամ ԵՄ իրավունքի

ցանկացած խախտում, որն անձի այնպիսի գործողության կամ անգործության հետեւանք է, որը վնաս է հասցնում կամ կարող է վնաս հասցնել ԵՄ-ի ֆինանսական միջոցներին՝ ԵՄ եկամտի նվազեցման կամ կորստի կամ չհիմնավորված ծախսային հոդվածի միջոցով:

«Խարդախություն» նշանակում է դիտավորությամբ կատարված ցանկացած գործողություն կամ անգործություն, որը վերաբերում է՝

- կեղծ, սխալ կամ ոչ ամբողջական հաշվետվություններ կամ փաստաթղթեր օգտագործելուն կամ ներկայացնելուն, ինչը հանգեցնում է ԵՄ-ի կամ ԶԵՀ-ի ընդհանուր բյուջեից միջոցների յուրացմանը կամ ապօրինի պահմանը.
- որոշակի պարտավորության խախտմամբ տեղեկություններ չբացահայտելուն, ինչը կարող է հանգեցնել նույն հետեւանքներին.
- այդ միջոցների ոչ պատշաճ օգտագործմանը ոչ այն նպատակներով, որոնց համար դրանք ի սկզբանե տրամադրվել են:

17.3. Գործընկերը պարտավորվում է ձեռնարկել բոլոր անհրաժեշտ միջոցները՝ կանխելու, հայտնաբերելու եւ պատժելու Ֆինանսավորման համաձայնագրի իրականացման ընթացքում ակտիվ կամ պասիվ կոռուպցիայի ցանկացած դրսեւորում:

«Պասիվ կոռուպցիա» նշանակում է միտումնավոր գործողություն որեւէ պաշտոնատար անձի կողմից, որն անմիջականորեն կամ միջնորդի միջոցով պահանջում կամ ստանում է ցանկացած տեսակի առավելություն՝ իր կամ երրորդ կողմի համար, կամ ընդունում է այդպիսի առավելության խոստում՝ իր պարտականությունների շրջանակում կամ գործառույթները կատարելիս իր պաշտոնական պարտականությունների խախտմամբ որեւէ գործողություն կատարելու կամ կատարելուց ձեռնպահ մնալու համար, ինչի հետեւանքով վնաս է հասցվել կամ վնաս կհասցվի ԵՄ-ի ֆինանսական շահերին:

«Ակտիվ կոռուպցիա» նշանակում է միտումնավոր գործողություն ցանկացած անձի կողմից, որն անմիջականորեն կամ միջնորդի միջոցով որեւէ պաշտոնատար անձի խոստանում կամ տալիս է ցանկացած տեսակի առավելություն՝ իր կամ երրորդ անձի համար՝ իր պարտականությունների շրջանակում կամ իր գործառույթները կատարելիս պաշտոնեական պարտականությունների խախտմամբ որեւէ գործողություն կատարելու կամ կատարելուց ձեռնպահ մնալու համար, ինչի հետեւանքով վնաս է հասցվել կամ վնաս կհասցվի ԵՄ-ի ֆինանսական շահերին:

17.4. Եթե Գործընկերը չի ձեռնարկում խարդախությունը, օրինախախտումները եւ կոռուպցիան կանխելու համապատասխան միջոցներ, ապա Հանձնաժողովը կարող է ընդունել նախազգուշական միջոցներ, ներառյալ՝ սույն Ֆինանսավորման համաձայնագրի գործողության կասեցումը:

Հոդված 18. Վճարումների կասեցումը

18.1. Չսահմանափակելով համապատասխանաբար 26-րդ եւ 27-րդ հոդվածների համաձայն սույն Ֆինանսավորման համաձայնագրի գործողության կասեցումը կամ դադարեցումը՝ Հանձնաժողովը կարող է մասամբ կամ ամբողջությամբ կասեցնել վճարումները, եթե՝

ա) Հանձնաժողովը, իր կողմից ստացված տեղեկությունների հիման վրա, պարզել է կամ լուրջ կասկածներ ունի եւ պետք է ստուգի, թե արդյոք Գործընկերը թույլ է տվել էական սխալներ, օրինախախտումներ կամ խարդախություն գնումների եւ դրամաշնորհի տրամադրման ընթացակարգում կամ գործողությունն իրականացնելիս, կամ արդյոք Գործընկերը չի կատարել սույն Ֆինանսավորման համաձայնագրով սահմանված իր պարտավորությունները ներառյալ՝ Հաղորդակցման եւ տեսանելիության ծրագրի իրականացմանն առնչվող պարտավորությունները.

- բ) Հանձնաժողովը, իր կողմից ստացված տեղեկությունների հիման վրա, պարզել է կամ լուրջ կասկածներ ունի եւ պետք է ստուգի, թե արդյոք Գործընկերը թույլ է տվել համակարգային կամ պարբերաբար կրկնվող սխալներ, օրինախախտումներ, խարդախություն կամ այս կամ այլ Ֆինանսավորման համաձայնագրերով սահմանված պարտավորությունների խախտում, եթե այդ սխալները, օրինախախտումները, խարդախությունը կամ պարտավորությունների խախտումը նյութական ազդեցություն ունեն սույն Ֆինանսավորման համաձայնագրի իրականացման վրա կամ կասկածի տակ են դնում Գործընկեր երկրի ներքին հսկողության համակարգի հուսալիությունը կամ հիմքում ընկած ծախսերի օրինականությունն ու օրինաչափությունը.
- գ) Հանձնաժողովը կասկածում է, որ Գործընկերը թույլ է տվել էական սխալներ, օրինախախտումներ, խարդախություն կամ պարտավորությունների խախտում գնումների եւ դրամաշնորհի տրամադրման ընթացակարգում կամ գործողություններ իրականացնելիս, եւ պետք է ստուգի, թե արդյոք դրանք տեղի են ունեցել.
- դ) անհրաժեշտ է կանխել ԵՄ-ի ֆինանսական շահերին սպառնացող էական վնասը:

18.2. Հանձնաժողովն անհապաղ տեղեկացնում է Գործընկերոջը վճարումների կասեցման եւ այդ կասեցման պատճառների մասին:

18.3. Վճարումների կասեցման հետեւանքով կասեցվում են ուսումնասիրման փուլում գտնվող ցանկացած վճարման պահանջագրի համար վճարումներ կատարելու ժամկետները:

18.4. Վճարումները վերսկսելու համար Գործընկերը ջանքեր է գործադրում կասեցման համար հիմք դարձած հանգամանքները հնարավորինս շուտ

վերացնելու ուղղությամբ եւ տեղեկացնում է Հանձնաժողովին այդ կապակցությամբ գրանցված ցանկացած առաջընթացի մասին: Այն պահից սկսած, երբ Հանձնաժողովը համարում է, որ վճարումները վերսկսելու պայմանները բավարարվել են՝ Գործընկերոջը տեղեկացնում է այդ մասին:

Հոդված 19. Հանձնաժողովի կողմից գանձված ֆինանսական միջոցների հատկացումը գործողությանը

Եթե գործողությունների ծրագիրը ֆինանսավորվում է ԶԵՀ-ի շրջանակներում, ապա պատշաճորեն չվճարված եւ Հանձնաժողովի կողմից գանձված գումարները, գնումների եւ դրամաշնորհի տրամադրման ընթացակարգի հիման վրա ֆինանսական միջոցների գրավի իրացումից ստացված գումարները, կիրառված ֆինանսական տույժերից ստացված գումարները, ինչպես նաեւ վնասի դիմաց Հանձնաժողովին փոխհատուցված գումարները հատկացվում են այս գործողությանը:

Հոդված 20. Հիմնադրման եւ բնակության իրավունքը

20.1. Գնման պայմանագրի դրամաշնորհի պայմանագրի կամ օժանդակության համաձայնագրի բնույթով հիմնավորված լինելու դեպքում Գործընկերն աշխատանքների կատարման, մատակարարման կամ ծառայությունների մատուցման պայմանագրերի կնքման համար մրցույթին մասնակցող կամ համապատասխան հայտերը ներկայացնելու հրավեր ստացած ֆիզիկական ու իրավաբանական անձանց եւ այն կազմակերպություններին, որոնցից ակնկալվում է օժանդակության համաձայնագրի ստորագրում, ժամանակավորապես տրամադրում է Գործընկերոջ տարածքում (տարածքներում) հիմնադրման եւ բնակության իրավունք: Այս իրավունքը վավեր է պայմանագիրը շնորհելուց հետո՝ մեկ ամսվա ընթացքում:

20.2. Գործընկերը գնում կատարողներին, դրամաշնորհի շահառուներին, օժանդակության համաձայնագրեր ստորագրած կազմակերպություններին եւ այն ֆիզիկական անձանց, որոնց ծառայությունները պահանջվում են սույն գործողության կատարման համար, եւ նրանց ընտանիքի անդամներին նույնպես վերապահում է գործողության իրականացման ընթացքում համանման իրավունքներ:

Հոդված 21. Հարկային եւ մաքսային դրույթներն ու արտարժույթի փոխանակման կարգավորումը

21.1. Գործընկերը ԵՄ-ի կողմից ֆինանսավորվող գնումների պայմանագրերի, դրամաշնորհի պայմանագրերի եւ օժանդակության համաձայնագրերի նկատմամբ կիրառում է հարկային ու մաքսային առավել բարենպաստ ռեժիմները, որոնք կիրառվում են այն պետությունների կամ զարգացման միջազգային կազմակերպությունների նկատմամբ, որոնց հետ այդ երկիրն ունի հարաբերություններ:

Այն դեպքում, երբ Գործընկերն ԱԿԽ պետություն է, հաշվի չեն առնվում վերջինիս կողմից մյուս ԱԿԽ պետությունների կամ այլ զարգացող երկրների նկատմամբ կիրառվող պայմանավորվածությունները՝ «առավել բարենպաստ պետական ռեժիմը» սահմանելու նպատակով:

21.2. Այն դեպքում, երբ կիրառվում է Շրջանակային համաձայնագիր, որը ներառում է առարկայի վերաբերյալ ավելի մանրամասն դրույթներ, նշված դրույթները նույնպես կիրառվում են:

Հոդված 22. Գաղտնիությունը

22.1. Գործընկերը համաձայնում է, որ այն կազմակերպությունում պահվող իր փաստաթղթերը եւ տվյալները, որի հետ Գործընկերը դրանց առնչությամբ

գտնվում է պայմանագրային հարաբերությունների մեջ, այդ կազմակերպության կողմից ուղարկվեն Հանձնաժողով՝ բացառապես այս կամ այլ Ֆինանսավորման համաձայնագիր իրականացնելու նպատակով: Հանձնաժողովը հարգում է Գործընկերոջ եւ այդ կազմակերպության միջեւ ձեռք բերված՝ գաղտնիության մասով բոլոր պայմանավորվածությունները:

22.2. Չսահմանափակելով սույն Ընդհանուր պայմանների 16-րդ հոդվածը՝ Գործընկերը եւ Հանձնաժողովը պահպանում են անմիջապես սույն Ֆինանսավորման համաձայնագրի իրականացմանն առնչվող եւ որպես գաղտնի դասակարգված ցանկացած փաստաթղթի, տեղեկության կամ այլ նյութի գաղտնիությունը:

22.3. Կողմերն ստանում են միմյանց նախնական գրավոր համաձայնությունը նախքան այդպիսի տեղեկությունները հրապարակայնորեն բացահայտելը:

22.4. Կողմերը պարտավորվում են կատարման ժամկետի ավարտից հետո հինգ տարի պահպանել գաղտնիությունը:

22.5. Գործընկերը պետք է նաեւ կատարի 1.7 հոդվածով նախատեսված պարտավորությունները, եթե Հանձնաժողովը Գործընկերոջը տրամադրում է անձնական տվյալներ, օրինակ՝ Հանձնաժողովի կողմից կարգավորվող ընթացակարգերի եւ պայմանագրերի շրջանակներում:

Հոդված 23. Ուսումնասիրությունների օգտագործումը

Սույն Ֆինանսավորման համաձայնագրի շրջանակներում ֆինանսավորվող ցանկացած ուսումնասիրության առնչվող պայմանագիրը ներառում է ուսումնասիրությունն օգտագործելու, այն հրապարակելու կամ երրորդ անձանց բացահայտելու՝ Գործընկերոջ եւ Հանձնաժողովի իրավունքը:

Հոդված 24. Գործընկերոջ եւ Հանձնաժողովի միջեւ խորհրդակցությունը

- 24.1. Գործընկերը եւ Հանձնաժողովը խորհրդակցում են միմյանց հետ նախքան սույն Ֆինանսավորման համաձայնագրի իրականացման կամ մեկնաբանման հետ կապված որեւէ վեճի առնչությամբ հետագա գործողություն ձեռնարկելը՝ սույն Ընդհանուր պայմանների 28-րդ հոդվածի համաձայն:
- 24.2. Այն դեպքում, երբ Հանձնաժողովը տեղեկանում է, որ Ֆինանսավորման համաձայնագրի կառավարման հետ կապված ընթացակարգերն իրականացնելիս ի հայտ են եկել խնդիրներ, իրավիճակը շտկելու համար այն Գործընկերոջ հետ հաստատում է բոլոր անհրաժեշտ կապերը եւ ձեռնարկում ցանկացած անհրաժեշտ քայլ:
- 24.3. Խորհրդակցության արդյունքում սույն Ֆինանսավորման համաձայնագիրը կարող է փոփոխվել, դրա գործողությունը՝ կասեցվել կամ դադարեցվել:
- 24.4. Հանձնաժողովը պարբերաբար տեղեկացնում է Գործընկերոջն ի հավելվածում ներկայացված այն գործողությունների իրականացման մասին, որոնց վրա չեն տարածվում սույն Ընդհանուր պայմանների 1-ին եւ 2-րդ մասերի դրույթները:

Հոդված 25. Սույն Ֆինանսավորման համաձայնագրի փոփոխումը

- 25.1. Սույն Ֆինանսավորման համաձայնագրի ցանկացած փոփոխություն, այդ թվում՝ նամակների փոխանակումը, կատարվում է գրավոր:
- 25.2. Եթե փոփոխություն կատարելու մասին դիմումը ներկայացվում է Գործընկերոջ կողմից, ապա վերջինս այդ դիմումը Հանձնաժողով է ներկայացնում փոփոխությունն ուժի մեջ մտնելու նախատեսվող ժամկետից առնվազն երեք ամիս առաջ՝ բացառությամբ Գործընկերոջ կողմից պատշաճ

հիմնավորված եւ Հանձնաժողովի կողմից ընդունված դեպքերի: Գործողության նպատակների ճշգրտման եւ (կամ) ԵՄ օժանդակության չափի ավելացման բացառիկ դեպքերում այդ դիմումը ներկայացվում է փոփոխությունն ուժի մեջ մտնելու նախատեսվող ժամկետից առնվազն վեց ամիս առաջ:

25.3. Եթե ճշգրտումն էականորեն չի ազդում սույն Ընդհանուր պայմանների 1-ին մասի համաձայն իրականացված աշխատանքների նպատակների վրա, եւ եթե այն վերաբերում է այնպիսի մանրամասների, որոնք չեն ազդում ընդունված տեխնիկական լուծման վրա, եւ եթե այն չի ներառում միջոցների վերահատկացում, կամ եթե այն վերաբերում է միջոցների վերահատկացմանը՝ չնախատեսված ծախսերը ծածկելու համար նախատեսված պահուստային միջոցների գումարին համարժեք գումարի չափով, ապա Գործընկերը հնարավորինս շուտ տեղեկացնում է Հանձնաժողովին ճշգրտման մասին, ներկայացնում է իր գրավոր հիմնավորումը եւ կարող է կիրառել այդ ճշգրտումը:

25.4. Գործողության չնախատեսված ծախսերը ծածկելու համար նախատեսված պահուստային միջոցներն օգտագործվում են Հանձնաժողովի նախնական գրավոր համաձայնությամբ:

25.5. Այն դեպքում, երբ Հանձնաժողովը համարում է, որ Գործընկերն այլեւս բավարար չափով չի կատարում սույն Ընդհանուր պայմանների 1.1 հոդվածի համաձայն իրեն վստահված առաջադրանքները, եւ չսահմանափակելով սույն Ընդհանուր պայմանների 26-րդ եւ 27-րդ հոդվածները՝ Հանձնաժողովը կարող է որոշում կայացնել Գործընկերոջը վստահված առաջադրանքները չեղարկելու մասին, որպեսզի շարունակի Գործընկերոջ անունից աշխատանքների իրականացումը՝ վերջինիս այդ մասին գրավոր տեղեկացնելուց հետո:

Հոդված 26. Սույն Ֆինանսավորման համաձայնագրի գործողության կասեցումը

26.1. Ֆինանսավորման համաձայնագրի գործողությունը կարող է կասեցվել հետևյալ դեպքերում՝

- Հանձնաժողովը կարող է կասեցնել սույն Ֆինանսավորման համաձայնագրի իրականացումը, եթե Գործընկերը խախտում է սույն Ֆինանսավորման համաձայնագրով նախատեսված որեւէ պարտավորություն.
- Հանձնաժողովը կարող է կասեցնել սույն Ֆինանսավորման համաձայնագրի իրականացումը, եթե Գործընկերը խախտում է սույն Ընդհանուր պայմանների 1-ին, 4-րդ, 5-րդ եւ 6-րդ հոդվածներում նշված ընթացակարգերով եւ ստանդարտ փաստաթղթերով սահմանված որեւէ պարտավորություն.
- Հանձնաժողովը կարող է կասեցնել սույն Ֆինանսավորման համաձայնագրի գործողությունը, եթե Գործընկերը խախտում է մարդու իրավունքներին, ժողովրդավարության սկզբունքներին եւ իրավունքի գերակայության նկատմամբ հարգանքին առնչվող որեւէ պարտավորություն, կամ եթե Գործընկերը մեղավոր է ճանաչվել պաշտոնեական լիազորությունները ոչ պատշաճ կատարելու համար, ինչն ապացուցված է որեւէ հիմնավորված միջոցով: Պաշտոնեական լիազորությունների ոչ պատշաճ կատարում է համարվում ստորեւ նշվածներից որեւէ մեկը՝
 - կիրառելի օրենքների կամ կանոնակարգերի կամ այն մասնագիտության էթիկայի կանոնների խախտում, որ տվյալ անձը կամ մարմինն ունի, կամ
 - տվյալ անձի կամ մարմնի կողմից դրսեւորած ցանկացած սխալ վարքագիծ, որն ազդում է նրա մասնագիտական հեղինակության

վրա, եթե այդպիսի վարքագիծը ենթադրում է ոչ օրինական արարքի մտադրություն կամ կոպիտ անփութություն:

- սույն Ֆինանսավորման համաձայնագրի գործողությունը կարող է կասեցվել ստորեւ սահմանված ֆորսմաժորային իրավիճակներում: «Ֆորս-մաժոր» նշանակում է կողմերի հսկողությունից դուրս գտնվող ցանկացած անկանխատեսելի եւ բացառիկ իրավիճակ կամ իրադարձություն, որը խոչընդոտում է նրանցից որեւէ մեկի կողմից որեւէ պարտավորության կատարում, որը չի կարող վերագրվել նրանց կողմից (կամ նրանց կատարողների, գործակալների կամ աշխատողների կողմից) թույլ տրվող սխալին կամ անփութությանը, եւ որն անհաղթահարելի է նույնիսկ պատշաճ զգուշավորություն դրսևորելու դեպքում: Սարքավորումների կամ նյութերի թերությունները կամ դրանք օգտագործման համար հասանելի դարձնելու հետ կապված ուշացումները, աշխատանքային վեճերը, գործադուլները կամ ֆինանսական դժվարությունները չեն կարող վկայակոչվել որպես ֆորսմաժորային իրավիճակներ: Չի համարվում, որ կողմը խախտել է իր պարտավորությունները, եթե այն չի կարողանում կատարել դրանք ֆորսմաժորային իրավիճակի պատճառով, որի մասին մյուս կողմը պատշաճորեն տեղեկացվել է: Ֆորսմաժորային իրավիճակում հայտնված կողմը պետք է մյուս կողմին անհապաղ տեղեկացնի այդ մասին՝ նշելով խնդրի բնույթը, հնարավոր տևողությունը եւ կանխատեսելի հետեւանքները, ինչպես նաեւ ձեռնարկի հնարավոր վնասի նվազեցմանն ուղղված ցանկացած միջոց:
- Կողմերից ոչ մեկը պատասխանատվություն չի կրում սույն Ֆինանսավորման համաձայնագրով սահմանված՝ իր պարտավորությունների խախտման համար, եթե չի կարողանում կատարել դրանք ֆորսմաժորային իրավիճակի պատճառով՝ պայմանով, որ այն ձեռնարկում է հնարավոր վնասի նվազեցմանն ուղղված ցանկացած միջոց:

26.2. Հանձնաժողովը կարող է կասեցնել սույն Ֆինանսավորման համաձայնագրի գործողությունը՝ առանց նախօրոք ծանուցելու:

26.3. Հանձնաժողովը կարող է ձեռնարկել ցանկացած համապատասխան նախազգուշական միջոց՝ նախքան կասեցում իրականացնելը:

26.4. Եթե կասեցման մասին ծանուցում է ներկայացվում, ապա նշվում են դրանով պայմանավորված՝ գնումների եւ դրամաշնորհի ընթացիկ պայմանագրերի, օժանդակության համաձայնագրերի եւ ծրագրի նախահաշվի հետ կապված հետեւանքները:

26.5. Սույն Ֆինանսավորման համաձայնագրի գործողության կասեցումը չի խոչընդոտում Հանձնաժողովի կողմից վճարումների կասեցումը եւ սույն Ֆինանսավորման համաձայնագրի գործողության դադարեցումը՝ Ընդհանուր պայմանների 18-րդ եւ 27-րդ հոդվածներին համապատասխան:

26.6. Կողմերը համապատասխան պայմանների առկայության պարագայում վերսկսում են Ֆինանսավորման համաձայնագրի իրականացումը՝ Հանձնաժողովի նախնական գրավոր համաձայնությամբ: Դա չի հակասում սույն Ֆինանսավորման համաձայնագրի ցանկացած փոփոխության, որը կարող է անհրաժեշտ լինել գործողությունն իրականացման նոր պայմաններին հարմարեցնելու համար, ներառյալ՝ հնարավորության դեպքում, գործառնական իրականացման ժամկետի երկարաձգումը կամ սույն Ֆինանսավորման համաձայնագրի գործողության դադարեցումը՝ 27-րդ հոդվածին համապատասխան:

Հոդված 27. Սույն Ֆինանսավորման համաձայնագրի գործողության դադարեցումը

27.1. Եթե սույն Ֆինանսավորման համաձայնագրի գործողության կասեցման համար հիմք դարձած հարցերը չեն կարգավորվում առավելագույնը 180 օրվա ընթացքում, ապա ցանկացած կողմ կարող է դադարեցնել սույն

Ֆինանսավորման համաձայնագրի գործողությունը՝ այդ մասին 30 օր առաջ ծանուցելով:

27.2. Սույն Ֆինանսավորման համաձայնագիրն ինքնաբերաբար դադարում է գործել, եթե 2-րդ հոդվածով սահմանված վերջնաժամկետներում համաձայնագիրն իրականացնող որեւէ պայմանագիր չի ստորագրվում:

27.3. Եթե դադարեցման մասին ծանուցում է ներկայացվում, ապա նշվում են դրանով պայմանավորված՝ գնումների ընթացիկ պայմանագրերի, դրամաշնորհի ընթացիկ պայմանագրերի, օժանդակության համաձայնագրերի եւ ծրագրի նախահաշվի հետ կապված հետեւանքները:

Հոդված 28. Վեճերի կարգավորումը

28.1. Ֆինանսավորման համաձայնագրից բխող ցանկացած վեճ, որը վեցամսյա ժամկետում չի հաջողվում կարգավորել կողմերի միջեւ սույն Ընդհանուր պայմանների 24-րդ հոդվածով նախատեսված խորհրդակցությունների միջոցով, կարող է կողմերից մեկի դիմումով կարգավորվել արբիտրաժի միջոցով:

Այն դեպքում, երբ Գործընկերն ԱԿԽ պետություն է կամ ԱԿԽ տարածաշրջանային մարմին կամ կազմակերպություն, եւ սույն գործողությունը ֆինանսավորվում է ԶԵՀ-ի շրջանակներում, վեճը նախքան արբիտրաժ ներկայացվելը սույն Ընդհանուր պայմանների 24-րդ հոդվածով նախատեսված խորհրդակցություններից հետո ներկայացվում է ԱԿԽ-ԵՀ նախարարների խորհուրդ կամ նիստերի միջեւ ընկած ժամանակահատվածում՝ ԱԿԽ-ԵՀ ներկայացուցիչների կոմիտե՝ ԱԿԽ-ԵՀ գործընկերության համաձայնագրի 98-րդ հոդվածի համաձայն: Եթե Խորհրդին կամ Կոմիտեին չի հաջողվում կարգավորել վեճը, ապա կողմերից յուրաքանչյուրը կարող է վեճը արբիտրաժի միջոցով կարգավորելու վերաբերյալ դիմում ներկայացնել՝ 28.2, 28.3 եւ 28.4 հոդվածներին համապատասխան:

28.2. Յուրաքանչյուր կողմ վեճն արբիտրաժի միջոցով կարգավորելու վերաբերյալ դիմում ներկայացնելուց հետո՝ 30 օրվա ընթացքում, նշանակում է արբիտր: Հակառակ դեպքում կողմերից յուրաքանչյուրը կարող է դիմել Մշտական արբիտրաժային դատարանի (Հաագա) գլխավոր քարտուղարին՝ երկրորդ արբիտր նշանակելու խնդրանքով: Երկու արբիտրները, իրենց հերթին, 30 օրվա ընթացքում պետք է նշանակեն երրորդ արբիտր: Հակառակ դեպքում ցանկացած կողմ կարող է դիմել Մշտական արբիտրաժային դատարանի գլխավոր քարտուղարին՝ երրորդ արբիտր նշանակելու խնդրանքով:

28.3. Կիրառվում է Մշտական արբիտրաժային դատարանի՝ Միջազգային կազմակերպությունների եւ պետությունների մասնակցությամբ արբիտրաժի կամընտիր կանոններով սահմանված ընթացակարգը: Արբիտրների որոշումներն ընդունվում են ձայների մեծամասնությամբ երեք ամսվա ընթացքում:

28.4. Յուրաքանչյուր կողմ պարտավորվում է ձեռնարկել արբիտրների որոշումը կիրառելու համար անհրաժեշտ միջոցներ: